

Weichbild magdeburgski w układzie śląsko-małopolskim.

Wersja sandomierska z uzupełnieniami wersji krakowskiej

Rękopis Biblioteki Uniwersytetu w Lipsku „Albertina” 951b, k. 84–129v

Odczyt: Maciej Mikuła

Uw.: Inicjały wysokości dwóch lub trzech wersów, koloru czerwonego, tytuły artykułów czerwonym inkaustem zaraz poniżej artykułu poprzedzającego. Podział na paragrafy – zazwyczaj artykuł ma większy inicjał, jednakże w obliczu wielu niekonsekwencji zaproponowano numerację maksymalnie zbliżoną z rękopisem Gn. Wskutek niewłaściwego wklejenia jednej karty w rękopisie zmieniła się kolejność artykułów. W niniejszej edycji odtworzona została kolejność prawidłowa.

[Prolog]

[k. 84] Hic prologus fuerit incipitur de Cesare Ottone, qui fundavit templum in Meydeburg. Et sequitur †Capitulum primum†.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Primo dicit de summa Trinitate et fide, et hoc opus locatum est supra firmum fundamentum, de quo dicit Apostolus: Fundamentum nemo aliud ponere potest, preter id, quod positum est, quod est Christus. Ubi enim Christus fundamentum non est, ibi nullius boni operis potest superesse edificium ad invocacionem summe et individue Trinitatis. Exemplum laudabile me compellit et ratio violenta, quia hoc a maioribus factum [/] esse dinoscitur, quod a minoribus est completum. Et mos retine[n]dus est fidelissime vetustatis, licet enim non exemplis, sed legibus est iudicandum, verumptamen exemplum aliquis potest sequi maxime, ubi recte factum aliquot intuetur. Ad probandum, si quicquid^b in quolibet principio a gloria Trinitatis debeat auxilium peti, sola ratio sufficere potest, cuiuslibet enim rei potentissima pars est principium, et ex hiis, que inordinate inchoata sunt, non potest ordinaliter agi. Quod^c per se patet, qualiter et bene et laudabiliter omnia geruntur, si principium fuerit decens et amabile Deo, et vix in uno est, <ut in bono c> peragantur exitu, que malo inchoata sunt inicio. Quibus omnibus luce clarius apparet, [k. 84v] qui^d finis laudabile^e a bono dependet principio et tamquam suo maiori subiacet et maioribus maius vertitur et ibi caucius est agendum. Ipsa est enim benedicta Trinitas, in cuius nomine et consilio omnis actus progreditur. Sic enim ad omnipotentis Dei auxilium debemus oculos erigere, ut non in armis sciencie vel eloquencie^f iaculis confidere debeamus, sed omnem spem, omnem propositum erigamus ad providenciam Trinitatis, ipsa enim laborantibus aurem apperit et inclinat: Apprehendite etenim disciplinam et sapienciam, nequando irascatur dominus et ne pereatis de via iusta [Ps 2,12]. Nos sermo propheticus exhortat, felix exhortacio, [/] dulce consilium; qui enim apprehendit <sapienciam g>, Christum, ut verum, fateor, apprehendit. Ipse enim est sapiencia, iusticia, veritas, fortitudo, sancitas. Et qui ingnorat sapienciam et Scripturas, Christum ingnorare scripture

testimonio perhibetur. Christus etenim Dei virtus est sapiencia, ignorancia autem Scripturarum ignominia est Christi iuxta apostolicum. Apprehendit siquidem sapienciam, qui insapienciam procul pellit, egressus enim unius alterius operatur ingressum. Cum renuncciatur improbitati, nascitur virtus. Qui enim sapienciam non apprehendit, inproperabit ei a Domino, et ideo sacerdocio non fungetur et in tenebris ignorancie latitans, mentis oculis excecatus iusticiam [k. 85] invenire non poterit. Sine qua et ceterarum in virtutum in ipso fulgeant radii, pro nihilo reputantur, ipsa est enim, que inter ceteras virtutes perfectissima dicitur, que iura omnibus distribuit et ex causa iusta appellatur, ut legitur in auctoribus, ut omnes obediant iudicio. Hec est enim illa virtus laudabilis, que diffinitione nobili diffinitur. Iusticia ergo est constans et perpetua voluntas, ius suum cuique tribuens, que concupiscencie conatus sua virtute comprimit ac desiderat reservare, ut in prohemio decretalium. Cum igitur subiecti libri presentis nullum sit aliud ponere preter ius et iusticiam, felix liber cui tam nobile famulatur [/] subiectum, felix, inter cuius verba liber iste sicut mire fasciculus poterit commorari. Merito ergo, qui opus tantum egreditur, ut librum signatum vii sigillis apperiat, summe Trinitatis auxilium expectet et implorat. Ego siquidem inter ceteros lectores minimum me reputans et ignorancie mee tenebras non ignoratus, excusare me deberem, cum propheta dicente: ·A,·a,·a· Domine Deus, ecce nescio loqui, qui puer ego sum [Jr 1,6], quoniam altus est puteus sapiencie, et non est cum quo hauriam, quemadmodum mulier Cananea, cum de Dei omnipotentis, qui aquam vivam distribuit et largitur, confisus misericordia opus [k. 85v] presens egrediar spem gerens firmissimam, quod de fonte graciary suarum ad siccitatem meam rivulum derivando, de pane sue consolacionis, ne in via deficiam, buccellam michi porrigat. Ne igitur prolixitas, que frequenter parit fastidium, sermonem protrahat in inmensum, sed attendens, quam omne artificium per exercitum recipit incrementum, non in armis sciencie vel elloquentie iaculis confissus, sed omnem spem, omnem propositum referens ad omnipotentis Dei legis consilium, que est omnium vera salus. Sed quoniam scriptum, ut nemo alciozem locum in scolis teneat, nisi cui laborum assiduitas et studiorum prolixitas suffragatur, ego fundo principium super [/] lapidem angularem, qui est Christus Ihesus, Alpha et Omega, principium et finis. [^h] Sequitur.

^a skreślenie ręką autora podstawy; ^b inną ręką poprawione poprzez nadpisanie liter na quidquid; ^c nadpisane inną ręką niż pisarza podstawy; ^d poprawione na quod przez dopisanie liter ręką inną niż autora podstawy; ^e dopisane s (laudabiles), ręką inną niż autora podstawy; ^f komentator nadpisał lo, mimo iż w podstawie widnieje skrót e[lo]que[n]cie; ^g nadpisane ręką odmienną od autora podstawy; ^h nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: prolog]

[1] Hic incipitur de cesare Ottone, qui fundavit templum in Meÿdeburg, qui ius municipale transmutavit de Theutonico in Latinum. Capitulum primum.

Cesar^a Otto Ruffus fundavit templum in Meÿdeburg et dedit civibus municipale ius secundum eorum arbitrium et secundum consilium seniorum. Extunc arbitrati sunt,

quod eligerent scabinos et consules, scabinos ad diuturnum tempus et consules ad unum annum, qui tunc iuraverunt et nunc iurant [k. 86] annis singulis, dum elliguntur, ius ac prefectum et honorem <^{civitas} b> custodire et agere, quanto caucius et melius sciant, aut possunt, cum consilio ac iuvamine seniorum. <et hoc non dimittendo non ratione amoris molestie c> < ire vel munerum sicut eos iuvat Deus et sancti eius Consules exac d> Consules exponunt suum conventum secundum suum placitum ac voluntatem cum seniorum consensu. Consules etiam habent potestatem iudicandi super quamlibet vacuam mensuram ac pondera iniusta, ac coretos iniustos et cuiuslibet cibi seu potus mercimonia. Et quicumque hoc violaverit, demeretur tres Sclavonicas marcas, que faciunt triginta tres sollidos. Quando consules suum conventum exponent, extunc quicquid ibi statutum fuerit aut compromissum in isto, [l] quod iure [s] divino non contradicit, firmum et inviolabiliter debet observari. Et quicumque violaverit, hoc consules habent agere <iudicare d>. Et quicumque ad conventum [e] venire neglexerit, cum signum datur per campanam, demeretur sex denarios. Sin autem conventus |o f| sibi pronuncciatus fuerit, demeretur quinque solidos.

^a *inicjał C wysokości pięciu wersów;* ^b *nadpisane zapewne ręką komentatora, rozmazany inkaust;* ^c *nadpisane, zapewne ręką komentatora;* ^d *kontynuacja wpisu na górnym marginesie, wyblakły inkaust;* ^e *na marginesie znacznie późniejszy niedbały wpis de con[ventu] eme[?];* ^f *skreślone ręką autora podstawy*

[hasła: rajca, ławnik, rada, starsi, Magdeburg, cesarz, kadencja, miara, waga]

[2 § 1] De iure penesticorum et constibilia vendencium. Capitulum secundum.

Qui^a penestici vocantur si in aliquo demerentur vel si in aliquo delinquerunt in statutis civitatis aut consulum decreta violaverit, si in hoc convictus fuerit, demeretur cuttem <et crine b> cum crinibus aut tres solidos. Et hoc arbitrium consulum comittitur, quod horum recipere voluit.

[2 § 2] [k. 86v] De eo. Qui penesticus consulum aut civitatis.

De eo. Quando penesticus consulum aut civitatis statutum infringerit foro infirmo, ita quod cutem cum crine demeretur et cum pena <^{hoc} c> redimet, hic manet sine iure et non potest a modo aliquod forum comestibile absque civitatis aut consulum consensu exercere.

[2 § 3] De eo. Et si alii homines qui communitatem seu fraternitatem.

De eo. Et si alii homines, qui communitatem seu fraternitatem habent in co |c^d| mestibilibus, consulum seu civitatis promissum seu hos oportet emendam dare secundum ius et edictum civitatis, et non possunt ulterius aliqua comestibilia vendere, nec communitatem habere seu acquirere absque consensu consulum et civitatis.

^a inicjał Q wysokości trzech wersów, przedłużony na marginesie na głębokość kolejnych 4 wersów; ^b na marginesie wyblakłym atramentem, zapewne ręką komentatora; ^c na lewym marginesie, inną ręką niż autora podstawy; ^d skreślone ręką autora podstawy

[hasła: kupiec, rajca, cech, cena, kara na skórze i włosach, targ, statut, wilkierz, zezwolenie, nawiązka]

[3] [/] De iniustis mensuris et iniustis pensis aut metretis.

Si metrete aut alie mesure parve seu iniuste fuerint et iniuste pense, quod consules agere bene possunt secundum honorem civitatis aut cum triginta ^{<sex a>} solidis emendare.

^a nadpisane zapewne ręką komentatora

[hasła: miara, waga, kara, rajca, nawiązka]

[4 § 1] De tribus iudiciis provincialibus advocati provincie.

Ille supremus iudex, qui in Meÿdeburg iudicio presidet, hoc castellanus, qui sedet tria iudicia provincialia ^{<iudicare a>} in anno: unum iudicium in die sancte Agathe, secundum in die sanctorum Johannis et Pauli, tertium in octava beati Martini. Si ceciderit aut evenerit aliquod horum [k. 87] iudiciorum ad diem celebrem aut feriatum, extunc amisit suum iudicium. Et si scultetus aut solus castellanus ad iudicium non venerit, quia scultetus castellano primam sententiam debet invenire, et si scultetus non venerit ad castellanum, extunc decem talenta demeretur, nisi legale impedimentum, quod probare poterit, ut ius dictaverit.

[4 § 2] De eo. Quicumque criminalis causa.

De eo. Quicquid criminalis causa factum seu comissum fuerit quatuordecem diebus ante suum iudicium, hoc castellanus debet iudicare et nemo alius.

^a nadpisane ręką komentatora, znak wstawienia #

[hasła: Magdeburg, sędzia, kasztelan, sądy wielkie, sołtys, przestępstwo, roczek, posiedzenie]

[5 § 1] [/] De iudicio burgravii. Capitulum.

Stuprum et obsidia, irruencia domiciliorum iudicat castellanus et nullus alter. Sed si castellanus presens esse non poterit, extunc cives eligunt unum iudicem loco castellani, pro excessu manifesto.

[5 § 2] De eo. Castellani pena et recompensa.

De eo. Castellani <pena ^a> et recompensa, quod acquisitum fuerit in iudicio bannito, debet solvi per sex ebdomadas. Pena castellani tria talenta, pena sculteti octo solidi.

[5 § 3] De eo qui castellanus surget et iudicavit.

De eo. Quando castellanus surget et iudicavit, tunc iudicium suum [k. 87v] expiravit et statim iudicium sculteti disponit a proximo ad duas septimanas [^b].

^a nadpisane zapewnę przez komentatora; ^b nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: Magdeburg, burgrabia, zasadzka, podpalenie, napad na dom, kasztelan, sąd, kara sądowa, termin, zapłata, wynagrodzenie]

[6 § 1] De iure sculteti de tribus iudiciis.

Scultetus eciam habet tria iudicia legalia in anno: unum in Epiphania Domini aut die sequenti, secundum tercia feria post conductum Pasce, tertium feria tercia post festum Sancte Trinitatis. Post hec disponit sentenciam continue ad duas ebdomadas. Si dies iudicialis evenerit ad diem celebrem, bene potest ultra unam diem aut duos post diem celebrem iudicium disponere.

[6 § 2] De eo. Iudiucium sculteti nemo potest indicare.

De eo. Iudicium sculteti nemo potest indicare, [/] nisi scultetus solus vel preco, nec suus famulus.

[6 § 3] De eo. Quodsi scultetus in domo non fuerit.

De eo. Quodsi scultetus in domo non fuerit et criminale nephas exortum fuerit, cives statuunt unum iudicem pro crimine manifesto. Scultetus etiam debet habere legalitatem a domino terre et cum eo debet esse feodatus et verum suum feodum esse debet. Insuper liber esse debet et legitime natus de terra [^a].

^a nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: sołtys, termin, dzień świąteczny, sługa, wymóg, lenno]

[7 § 1] De eo. Quod si homo vulneratus fuerit, si clamorem proclamaverit.

Quot si homo vulneratus fuerit, si clamore proclamaverit et si cepit hunc, qui ipsum vulneravit, [k. 88] et eum ad iudicium usque deduxerit, et si tunc ipsum cum his, qui clamorem suum audierunt, protestare poterit metseptimus, propius est eum vincere, quam ille possit eum evadere. Pro vulnere manum, pro homicidio collum.

[7 § 2] De eo. Si vulnus profunditatem unguis et longitudinem membris habuerit.

De eo. Si vulnus profunditatem unguis et longitudinem membri habuerit, acquirit homo duellum pro uno vulnere, et si victor fuerit, victus a victo pro vulnere manum, pro homicidio collum.

[hasła: zranienie, skarga, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik, bliższosc do dowodu, kara ucięcia ręki, kara śmierci, ścięcie, rana]

[8] De eo. Si contingit criminale nephas aut conflictus noctis.

Si contingit criminale nephas aut conflictus noctis vel die n^a et si probus homo pro eo accusetur, [/] propius est evadere metseptimus, quam ille poterit ipsum protestare, quia in isto loco conflictus per neminem visus est [^b].

^a nad n dwie kropki; ^b nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: przestępstwo nocne, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik, bliższosc do dowodu]

[9 § 1] De eo. Nec sculteto, nec castellano, nec eciam scabinis.

Nec^a sculteto, nec castellano, nec eciam scabinis nec civibus tenetur aliquam sententiam extra veros dies iudiciales diffinire, nisi sit factum manifestum, aut vulnera mortalia aut homicidia, aut furta seu alia criminalia [^a].

[9 § 2] De eo. Castellanus et scultetus bene possunt.

De eo. Castellanus et scultetus bene possunt omni die iudicare pro debito, pro quo absque testimonio agitur, nisi civis agat contra hospitem [k. 88v] et hospes supra civem pro debito cum testimonio, de quo alter alteri fassus est, quod bene potest iudicari sine mora. Et si uni adiudicatur, debitor habet solvere sequenti die, quod tenetur.

[9 § 3] De eo, sed hospitem oportet iuramento protestare, quod sit alienigena

De eo. Sed hospitem oportet iuramento protestare, quod sit aligenigena [s] et ita remote domicilium habeat, quod una die ad iudicium venire non possit.

^a nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: sołtys, kasztelan, wyrok, rana śmiertelna, zranienie, zabójstwo, kradzież, gość, dług, sąd gościnnie, mieszczanin, sąd]

[10] De eo. Quot si vir vulneratus fuerit et eodem die iudicium non quesierit et sua querimonia non pernoctaverit.

Quot si vir vulneratus fuerit et eodem die iudicium non quesierit, et sua querimonia pernoctaverit et, qui inculpatur, tunc comparuit, evadet eum metseptimus <suis vicinis ^a>, [/] quam ille super eum <possit ^b> protestare. Sed si tribus iudiciis non comparet, quarto iudicio describetur, ita tamen, si iniusto modo citatus, super eum conquestus fuerit [^c].

^a poniżej ręką komentatora; ^b na prawym marginesie ręką komentatora; ^c nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: zranienie, skarga, zwłoka, uwolnienie od skargi, samosiód, przysięga, współprzysiężnik, sąd]

[11 § 1] De eo. Stuprum et obsidium et irruencia domiciliorum.

Stuprum^a et obsidium et irruencia domiciliorum burgrabius iudicat nec alter nullus.

[11 § 2] De eo. Si aliquis irruit super alterius domicilium.

De eo. Si aliquis irruit super alterius domicilium tempore nocturno aut diuturno, temeraria violencia, nulla procedente querimonia, et si in manuali facto deprehensus fuerit cum clamore, et si clamorem cum auditoribus metseptimus [k. 89] suorum vicinorum hoc ostendendo probare poterit secundum iuris exigenciam, malefactor collum demeretur. Sin autem manifestum factum non fuerit, extunc propius est evadere metseptimus, quam aliquo testimonio vinci possit [^a].

^a nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: gwałt, napad na dom, zasadzka, burgrabia, skarga, gorący uczynek, samosiód, przysięga, współprzysiężnik, bliższość do dowodu]

[12] De eo. Quicumque vulneratus fuerit, si clamorem proclamaverit ad iudicium pervenerit.

Quicumque^a vulneratus fuerit, si clamorem proclamaverit, ad iudicium pervenerit, de quocumque querulatur, qui presens fuerit, et si habuerit hos, qui clamorem suum audierunt, et quod vulnera habuerit, tot homines possunt inculpate. Sin autem hii homines com[paruerint], duellum in ipsis acquirere potest. Sin autem plures iudicialiter infestaverit, quam vulnera habuerit, alii omnes evadent suo iure, quivis metseptimus. < vel quivis so[la manu] pro eo adiuto[rio ratione] homicidii vel [vulneri] duellari, vel [mettertius] ad hoc si pro e[o cum testibus] fuerit inpul[satus] ^b>.

^a iniciał Q wysokości trzech wersów, przedłużony na marginesie na głębokość kolejnych pięciu wersów; ^b na prawym marginesie ręką komentatora, brzeg karty został przycięty, brakujący tekst jest uzupełniony na podstawie Statutu Jana Łaskiego

[hasła: zranienie, skarga, rana, uwolnienie od skargi, samosiód, przysięga, współprzysiężnik]

[13] De eo. Obligat aliquis mercimonia aut alia bona pro debito ex parte iudicii.

Obligat aliquis mercimonia aut alia bona pro debito ex parte iudicii, et ille pronunciet tribus iudiciis, ut est iuris, et quarto iudicio super eo dominium recipit ac appropriatum sibi fuerit, et cognoscencie dominii dederit coram iudice et scabinis. Et si iste inposterum ad repetendum sua bona pervenerit, possidens ut propius est suum pignus servare cum scabinis ac iudice, quam ille, qui caret possessione. <Nullus hospes ab alio advena et contra indiget pignus recipere pro debito recognito. Si autem ipsum receperit, extunc acquirere et prosecui prout alter vir iuridice oportebit, nisi aliter fuisset inter eos ordinatum verbotenus in contractu. a>

^a poniżej ręką komentatora

[hasła: zastaw, towary, dobra ruchome, ruchomości, dług, termin, roczek, sędzia, ławnik]

[14 § 1] [k. 89v] De eo. Si aliquis ducit uxorem et si vir de hac luce decessit.

Si^a aliquis ducit uxorem et si vir de hac luce decessit, uxor nichil habet in suis bonis, nisi <^{sibi b}> dederit pro dotalitio aut vite provisionem pro sua vita in iudicio banito.

[14 § 2] De eo. Nulla mulier potest vite provisionem, nec dotalicium possidere.

De eo. Nulla mulier potest vite provisionem, nec dotalicium possidere, nec hereditatem observare. Et cum de hac luce decedit, ad heredes revertitur sui mariti.

[14 § 3] De eo. Quod maritus nichil dederit in suis bonis mulieri.

De eo. Quod maritus mulieri nichil dederit in suis bonis, in possessione bonorum sui [/] mariti debet permanere, et pueri sibi necessaria ministrabunt, quousque in viduitate et si sine marito permanere voluerit.

[14 § 4] De eo. Si vir oves habuerit, quas mulier recipiet ad suppellectile.

De eo. Si vir oves habuerit, quas mulier recipiet ad suppellectile. Et si pueri vellent dotalicium infringere, servare potest testimonio virorum ac mulierum metseptima, qui tunc presentes fuerunt [c]. < Sed deservitum parcium et rationabile debitum debeant solvi de bonis mortui viri pro dotalitio. Et hoc si mulier fuerit dotata pecuniis in paratis. Si autem dotata fuerit in hereditate propria tunc suum dotalitium pro aliis debitis iure valeat optinere. Eciam quivis vir habens mansionem infra municipale. Ille sue conthorali dare potest pro dotalicio suam propriam hereditatem, quam in posse habeat alienandi et etiam in aliis suis bonis mobilibus in quantum voluerit etc. d>

[14 § 5] De eo. Si vir pueros habuerit, aut mulier, quicumque ex hiis exhereditati sunt.

De eo. si vir pueros habuerit, aut $\vdash q^e \vdash$ mulier, quicumque ex hiis $\langle \text{quod } f \rangle$ exhereditati sunt, $\langle \text{si moritur vir hii pueri qui in hereditate patris sunt recipiunt bona et non hii qui exhereditati sunt etc. } g \rangle$ sed hereditatem vendere non possunt absque heredum consensu. Hii [k. 90] pueri, qui in potestate patris mortis tempore fuerunt, si ex hiis unus moritur, istius partem dividunt inter se equaliter, $\vdash \text{caus}^e \vdash$ tam $\langle \text{ex } h \rangle$ hereditati, $\langle \text{quam } f \rangle$ domestici.

^a SI wysokości ponad dwóch wersów, zaczął S przedłużony na marginesie na głębokość kolejnych dwóch wersów; ^b na środkowym marginesie ręką komentatora; ^c nieokreślony skrót, niewykluczone etc.; ^d rysunek dłoni, po nim wpis Sed deservitum, pełna nota na dolnym marginesie, także poprzedzona rysunkiem dłoni, całość ręką komentatora; ^e skreślone ręką autora podstawy; ^f nadpisane ręką komentatora; ^g na górnym marginesie na k. 90 ręką komentatora, w tekście znak wstawienia //; ^h dopisane ręką komentatora

[hasła: żona, mąż, wdowa, wiano, sąd wyłożony, uposażenie, gerada, dziecko, współprzysiężnik, samosiódm, przysięga, wydzielony, dziedzictwo, spadek]

[15] De eo. Quando alicui sua possessio publicata fuerit iuste ac iudicialiter.

Quando alicui sua possessio publicata fuerit iuste ac iudicialiter, quociens exit vel intrat, tociens penam iudici demeretur, ita si publicatio super ipsum rite ac iuste sit acquisita [^b].

^a zaczął Q wysokości trzech wersów, przedłużony na marginesie na głębokość kolejnych trzech wersów; ^b nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: mulkta, kara sądowa, konfiskata]

[16 § 1] De eo. Quicumque masculus dat sub banno si possidebit pacifice.

Quicquid masculus dat sub $\langle^a \rangle$ [b]anno, si possidebit pacifice et quiete absque arestacione [/] aliqua anno et die, hoc propius et melius optimere potest cum iudice et scabinis, quam ab ipso aliquis possit exbrigare.

[16 § 2] De eo. Quodsi iudex et scabini mortui sunt.

De eo. Quodsi iudex et scabini mortui sunt, quod tamen bene cum aliis fidedignis ad minus duobus scabinis et quatuor viris probitate probatis testimonio, et sic bona donata sibi optinebit [^b].

^a dopisana przez komentatora litera b; ^b nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: transakcja, rok i dzień, termin, spokojne posiadanie, sędzia, ławnik, świadek, współprzysiężnik]

[17] De eo. Nemo masculus nec nulla mulier possunt in loco egritudinis de bonis sine alicui ultra tres solidos dare.

Nemo masculus nec nulla mulier possunt in loco egritudinis de bonis suis alicui ultra tres solidos dare absque heredum consensu seu voluntate <nec mulier sine consensu viri ^a> [^b]. Sequitur.

^a dopisane poniżej na dolnym marginesie ręką komentatora, znak wstawienia //; ^b nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: darowizna *mortis causa*, zgoda, żona, mąż]

[18 § 1] [k. 90v] De eo. Quodsi hereditas in fratribus et sororibus defectum habuerit.

Quodsi^a hereditas in fratribus et sororibus defectum habuerit, extunc omnes hii, qui linea se equali consanguineitatis ostendere poterint, in hereditate succedunt equaliter < [sive] sint masculi [sive femi]ne, ex paterna [et materna] consanguineitate ^b> [^c].

[18 § 2] De eo. Si autem in possessione est, si bene sacerdos est aut manserit.

De eo. Si autem in possessione est, si bene sacerdos est aut manserit, tamen suppellectilia recipit, quodsi nulla puella fuerit. Si autem puella fuerit ─Si autem puella^d─ et eciam sacerdos suppellectilia tunc inter se dividunt [^d]. <equali forma ^e>

^a inicjał Q wysokości ponad dwóch wersów, przedłużony na marginesie na głębokość kolejnych trzech wersów;

^b na lewym marginesie ręką komentatora, brzeg karty został przycięty, brakujący tekst jest uzupełniony na podstawie Statutu Jana Łaskiego; ^c nieokreślony skrót, niewykluczone etc.; ^d skreślone przez autora podstawy;

^e powyżej ręką komentatora

[hasła: dziedzictwo, spadek, siostra, brat, pokrewieństwo, gerada, kapłan]

[19] De eo. Quicumque masculus dat in iudicio bannito coram iudice. [/]

Quicquid masculus dat in iudicio bannito coram iudice et scabinis, recipiens dat unum solidum de dono recognoscencie, quarum sunt solidorum pro doni cognicione, quem recipiunt scabini [^a].

^a nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: sąd wyłożony, sędzia, ławnik, pamiętne, darowizna, transakcja]

[20 § 1] De eo. Quicumque aliquem coram iudicio pro debito impulsaverit.

Quicumque aliquem coram iudicio pro debito impulsauerit, si debitum coacto iure consecutus fuerit, oportet eadem die solvere et iudex in eo suam penam acquisivit [^a].

[20 § 2] De eo. Sin autem querimonia facta fuerit.

De eo. Sin autem querimonia facta fuerit super aliquem pro debito, [k. 91] pro quo fatetur, solvere tenetur infra duas ebdomadas, quod si tempore statuto debitor non solverit, extunc iudex in eo suam penam acquisivit. Extunc solvere mandat ad octo dies, deinde ad tres dies, extunc die sequenti. Quociens tunc mandatum debitor adimplere neglexerit, tociens penam suam in eo iudex acquisivit [^a].

[20 § 3] De eo. Si penam iudici et creditori debitum solvere contempserit.

De eo. Si penam iudici et creditori debitum solvere contempserit, extunc fiscatur sua possession. Per hoc compellitur, quod debitum creditori et pena iudici persolvatur.

[20 § 4] [l] De eo. Si autem possessione caruit.

De eo. Si autem possessione caruit, extunc banno compellitur, extunc bene comprehendi potest, ubi visus fuerit pro debito et pena. Et quicumque ipsum ultra hoc tenuerit pena iudici demeretur.

^a nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: dług, skarga, świadczenie, termin, dłużnik, sędzia, mulkta, kara sądowa, wierzyciel, posiadanie, kara]

[21] De eo. Si aliquis ad limina sanctorum aut ad nundinas extra provinciam aut extra terminos ire voluerit.

Si aliquis ad limina sanctorum aut ad nundinas extra provinciam aut extra terminos ire voluerit, et si ipsum aliquis pro debito voluerit impedire, hoc fieri non debet, oportet ius suum coram suo iudice recipere. Et si uni testimonium adiudicatum fuerit, inducias vulgariter rokÿ trinas duas ebdomadas optinebit, [k. 91v] quodcumque elegerit aut iudicio proximo [^a].

^a skrót, zapewne etc.

[hasła: podróż, dług, sąd, termin]

[22] De eo. Quicumque scabinum in scampno iudiciali inproperaverit aut turpibus verbis obruerit scabinus.

Quicumque scabinum in scampno iudiciali inproperaverit aut turpibus verbis obruerit, scabinus lucratur suam emendam triginta solidos, et iudex suam penam acquirit. Obruitur autem scabinus, postquam sua sententia diffinita sit et consensus aliorum scabinorum preterierit, extunc omnes emendas acquirunt et iudex penas, et quod emende fuerint, totidem et pene iudici acquiruntur.

[hasła: ławnik, ława, obraza, kara sądowa, mulkta, nawiązka, wyrok]

[23 § 1] De eo. Quando concordia inter discordantes coram iudicio ordinata fuerit, diuturnos fremitus homo.

Quando concordia inter discordantes coram [/] iudicio ordinata fuerit, diuturnos fremitus homo protestare potest cum iudice et scabinis. Quodsi scabini mortui fuerint, tunc protestatur cum hominibus fidedignis, qui in iudicio aff[ue]runt.

[23 § 2] De eo. Nunc quid scabini protestantur, hoc iudex cum ipsis det.

De eo. Quicquid scabini protestantur, hoc iudex cum ipsis debet protestare, simul et confirmare. Sed ubicumque concordia facta fuerit extra iudicum, hoc facilius potest protestare seu probare vir cum sex testibus solus septimus, qui interfuerunt et viderunt concordiam esse factam.

[23 § 3] De eo. Ubi concordia et vera fremitus diuturna coram iudicio.

De eo. Ubi concordia et vera fremitus [k. 92] diuturna coram iudicio confirmata fuerit, si ipsam violat adversa pars, et si vincetur, ut ius dictaverit, cum iudice et scabinis, pro vulnere manum, pro homicidio collum.

[23 § 4] De eo. Sin autem contingerit quam alter eam infringirit^a hunc.

De eo. Sin autem contingerit, quod alter eam infringirit, hunc tamen emendare cum recompensa oportet, pro vulnere novem talenta, pro homicidio decem et octo talenta, nisi se possit excusare secundum iuris edictum.

^a w rkp. infirngerit

[hasła: ugoda, sąd, sędzia, ławnik, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik, kara ucięcia ręki, kara śmierci, nawiązka, zapłata, wynagrodzenie]

[24 § 1] De eo. Ut vir quivis suum filium ter potest eximere, qu3m habet in potestate, coram iudicio pro quolibet.

Et vir quivis suum filium ter potest eximere, quem habet in potestate, coram [/] iudicio pro quolibet crimine capitali tacto sacramento metseptimus secundum ius municipale.

[24 § 2] De eo. Similiter et vir potest filium suum, quem in potestate habet, tribus vicibus eximere, ubi autem.

De eo. Similiter et vir potest filium suum, quem in potestate habet, tribus vicibus eximere, ubi autem ad collum aut ad manum pertransit. Quarta autem vice ipsum solum propria in persona respondere oportebit, ad patrem in suo iure non impediat.

[24 § 3] De eo. Si filius prius bene respondisset. Si autem pater prius cum filio simul.

De eo. Si filius prius bene respondisset. Si autem pater prius cum filio simul in eodem crimine coram iudicio impulsati ~~[-fuerit^a-]~~ fuerint, extunc pater filium eximere non potest, nisi prius ab eodem crimine se expurgabit [^b].

[24 § 4] [k. 92v] De eo. Famulus potest mercedem suam, quam promeru[er]it, quinque solidis [s] probare tacto sacramento mettercius.

De eo. Famulus potest mercedem suam, quam promeruerit, quinque solidos probare tacto sacramento mettercius, quod sibi persolvit, tunc propius est evadere, quam famulus optinere. Sin autem famulus super suum optinuerit dominium coram iudicio, pro eo dominus inde nullam penam demeretur, sed dominus famulo eadem mercedem eadem die solvere tenetur indilate.

[24 § 5] De eo. Si alter alterum pro vino vel pro alio potu inculpare voluerit, evadet ut aliud debitum.

De eo. Si alter alterum pro vino vel pro alio potu inculpare voluerit, evadet ut aliud debitum, ut quo nullum dominium ostendere poterit aut protestare [^b] se habere.

^a skreślone ręką autora podstawy; ^b skrót, niewykluczone etc.

[hasła: syn, ojciec, zastępstwo, przysięga, samosiódm, współprzysiężnik, kara śmierci, kara ucięcia ręki, przestępstwo, sąd, sługa, pan, uwolnienie od skargi, samotrzeć]

[25 § 1] [l] De eo. Bonum, quod datur viro vel femine coram iudicio banito, in eo mulier cum sua parte sue dono.

Bonum, quod datur viro vel femine coram iudicio bannito, in eo mulier cum sua parte sive dono pro suo arbitrio facere potest absque omni contradiccione quicquid placet. Idem potest vir cum parte sui doni, quicquid modo simili, quam ipse suscepit [^a].

[25 § 2] De eo. Si moritur femina absque herede, ita quod nullam hereditat a suo.

De eo. Si moritur femina absque herede, ita quod nullam hereditat a suo marito peperit, ipsa heredem sua successoria, seu sua prospera fortuna acquisita super suum proximum <naturalem successorem ^a>, sit [k. 93] masculus seve [s] femina, qui sibi sit paris condicionis. Idem faciat vir illi, qui sibi paris fuerit condicionis.

^a poniżej ręką komentatora

[25 § 3] De eo. Insuper omne aurum et argentum non informatum, et omnis.

De eo. Insuper omne aurum et argentum non informatum, et omnis siligo et carnes cum cervisia et vino, et panis, que vel quod aut quantum post tricesunum permansit, vel permanserunt, totum cecidit heredibus viri et non mulieris, exceptis pulmentariis, de quibus mulier recepit mediam partem et heredes viri reliquiam mediam tollunt partem.

[hasła: darowizna, wiano, uposażenie, żona, sąd wyłożony, sprzeciw, dziedzic, mąż, dobra nabyte, spadkobierca, równy stanem, srebro, złoto, gerada]

^a skrót, niewykluczone etc.

[26 § 1] De eo. Ista sunt, que ad hereditatem spectant omne $\vdash^a$ aurum et argentum.
[/]

Ista sunt, que ad hereditatem spectant: omne aurum et argentum non formatum, omnia vasa argentea, et tela, que non incisa aut formata ad muliebra vestimenta, vel sartagine, que a loco non moventur, et dolea, et vasa distillatoria, et omnia caldaria, excepto caldari, in quo liquesit cera, quod spectat ad suppellectile.

[26 § 2] De eo. Omne proprium, quod locando possessum est, et omnia arma et omnis.

De eo. Omne proprium, quod locando possessum est, et omnia arma et omnes gladii, et etiam omnes olle erree ac morsce [s], et cinguli, bracciles, et anuli viri, hec predicta spectant ad hereditatem. [k. 93v] Mense et lavatoria, omnes ciste planis cooperimentis, et sedilia spectant ad hereditatem, pelves cupere [s], et ciste farine, et ciste annonarum, qui in curiis sive in domibus nutrituntur, etiam spectant ad hereditatem. Et omnes porci inpinguati etiam spectant ad pulmentaria. Ubi pulmentaria dantur et omnis expensa domestica, que in potestate viri est, et omnes vacue cuppe, pulmentarie recipit mariti uxor, et non sua agnata proxima [^b].

^a skreślone ręką autora podstawy; ^b skrót, niewykluczone etc.

[hasła: dziedzictwo, spadek, gerada, część obowiązkowa, okrasa, srebro, złoto]

[27] De eo. Vulnerat unus virum alterum vitam suam defendendo.

Vulnerat unus virum alterum vitam suam defendendo supra viam publicam, [/] quod ille ipsum percuttit aut vulnerat, et si clamore proclamaverit, et invasor comparet violenter, seu proterve, et conqueritur iudici, et non potest, nec audet, pro imbecillitate sui corporis tunc comparare, et inposterum eodem die compareat et conqueratur iudici et scabinis, et ostendat sua vulnera, et protestatur per hos, qui

suum clamorem audierunt, quod initium sui adversarii fuerit et non suum, et quod ipse se defenderit et in defensione vite sue, et ipse acquirit querimoniam primam. Sed si pernoctabit, extunc hoc fieri non potest.

[hasła: zranienie, zwłoka, obrona konieczna, droga publiczna, sędzia, skarga, uszkodzenie ciała, ławnik, świadek, obwołanie]

[28] De eo. Quodsi duo se vulnerant [s] mutuo in {in} iure menicipali [s], qui ambo.

Quodsi duo se vulnerant [s] mutuo in [k. 94] {in} iure municipali, qui ambo processerint ex stirpe Sclavica et tamen Sclavi non sunt, compareant [s] unus et conquerat in Sclavonico ydiomate, alterum non oportet sibi respondere, si placet, nisi conqueratur in eo ydiomate, quod sibi innatum est per ius municipale [^a].

^a skrót, niewykluczone etc.

[hasła: zranienie wzajemne, język słowiański, skarga, odpowiedź na skargę, prawo miejskie]

[29] De eo. Quod si duorum virorum querimonie dilate fuerint in iudicio bannito.

Quod si duorum virorum querimonie dilate fuerint in iudicio bannito coram iudice, de voluntate iudicis et consensus, et parcium arbitrium utrumque, quod inter ipsos concordia extra iudicium debeat terminari, [/] nec ultra causam peragendam, et se arbitrari ad hoc electi de causa intromittent concordandi, absque iudicio et querimoniam non repetendo cum consensu iudicis. Et si alter ex eis suam querimoniam inposterum vellent renovare pro hac causa coram iudicio, iste sibi suus adversarius respondere non tenebitur coram iudicio, si protestare potuerit cum iudice et scabinis, quod causa absque iudicio debeat terminari [^a].

^a skrót, niewykluczone etc.

[hasła: skarga, sąd, ugoda, zgoda sądu, sędzia, ławnik]

[30] De eo. Quodsi se duo mutuo vulnerant [s] equaliter, ex hiis unus vadat ad iudicem in domum suam et.

Quodsi se duo mutuo vulnerant [s] equaliter ex hiis unus vadat ad iudicem in domum suam, et querimoniam [k. 94v] faciat, alter veniat et quatuor bancos <^e scampna scabinalia ^a> et conqueratur cum clamore scabinis et iudicio astantibus, et vulnera ostendat, et mittat pro iudice et conqueratur, ipse primam querimoniam optinebit, si testes habuerit a scabinis aut astantibus iudicio, quod inter quatuor bancos querimoniam fecerit.

^a nadpisane ręką komentatora

[hasła: zranienie wzajemne, sędzia, ławnik, rana, skarga]

[31] De eo. Et si duo se mutuo vulneraverint equaliter et querulantur equaliter.

Et si duo se mutuo vulneraverint equaliter et querulantur equaliter, quicumque ex eis in alterum duellum adquisierit, tunc eius adversarius manum demeretur. Ita tamen, si vulnus monomachale fuerit. Et si alter ex eis, antequam duellum acquisitum fuerit, moritur, adversarius collum [/] demeretur [^a].

^a skrót, zapewne etc.

[hasła: zranienie wzajemne, pojedynek sądowy, kara ucięcia ręki, rana godna pojedynku, kara śmierci]

[32 § 1] De eo. Si aliquis detinet hunc, qui ipsum vulneravit in facto recenti ipsum cum clamore ad iudicium.

Si aliquis detinet hunc, qui ipsum vulneravit in facto recenti ipsum cum clamore ad iudicium deducit, qui sic queruletur cum prolocutore: “Domine iudex, ego cum querela propono super istum virum, quod ipse venit intra municipalia vel in strata regia, et in me pacem violavit, et me spoliavit in meo corpore et in meis bonis, et me vulneravit, dum pacem in me confregit. Tunc vidi ego ipsum persona in propria et proclamavi ipsum cum clamore, et ipsum [k. 95] captivum huc ad iudicium deduxi, et volo ipsum vincere per eos, qui clamorem meum audierunt, et cum meo testimonio vero, ut ius michi diffinierit. Et in sententia require, quomodo hoc probare valeam, ita ut michi proficiat in iure meo.” Extunc satisfactionem adversarius rectam petat pro hac querimonia, et dicat se de facto innocentem.

[32 § 2] De eo. Ille, qui ipsum captum in facto manifesto detinuerit facilius.

De eo. Ille, qui ipsum captivum in facto manifesto detinuerit, facilius eum vincere potest cum testimonio, quam ipse captivus cum testimonio eum evadere possit. Si, ut iuris est, [/] probavit testimonio, ille solvet collum, si est homicidium, vel ad manum, si vulnus monomachale, cum ad iudicium ipsum cum manifesto facto deduxerit.

[32 § 3] De eo. Pro teste potest quivis vir alteri astare, qui in suo iure non possit argui.

De eo. Pro teste potest quivis vir alteri astare, qui in suo iure non possit argui, excepto patre et fratre, et filio necnon mercenario [^a]. <Eciam [ullo] precio c[on]venti in aliquib[us] causis non] valent cont[estari], qui eici iu[re] possunt.] b>

^a skrót, zapewne etc.; ^b ręką komentatora, na marginesie, uzupełnienia wedle brzmienia Statutu Jana Łaskiego

[hasła: zranienie, skarga, gorący uczynek, pełnomocnik, droga królewska, sąd, gwar, zabezpieczenie, niewinność, zabójstwo, kara śmierci, kara ucięcia ręki, rana godna pojedynku, świadek, ojciec, syn, brat, najemnik]

[33] De eo. Quod si se duo mutuo vulneraverint: unus cutello et alter gladio, et si vulnera.

Quod si se duo mutuo vulneraverint: unus cultello et alter gladio, et si vulnera utriusque fuerint monomachalia, illi cum gladio solvit manum, illi cum cutello solvit collum, [k. 95v] quia cultellus furtivam infert mortem [^a]. <Ad huc si ambo in recenti accione cum clamore ad iudicium fuerint deducti. b>

^a skrót, zapewne etc.; ^b poniżej ręką komentatora

[hasła: zranienie wzajemne, nóż, miecz, rana godna pojedynku, kara ucięcia ręki, kara śmierci]

[34] De eo. Eciam si alter alterum vulnerat et causa pernoctaverit sua sibi debet iudicia ad iudicium proximum.

Eciam si alter alterum vulnerat et causa sua pernoctaverit sibi debet indici in iudicium proximum. Et si <^{vir a}> vulneratus fuerit et vulnus monomochale non fuerit, et si comparuerit et conquestus fuerit, sibi indici debet ad iudicium proximum. Si autem vulnus monomachale fuerit, tunc continuo sibi iudex <^{statim a}> formari debet pro facto manifesto [^b].

^a nadpisane ręką komentatora; ^b skrót, zapewne etc.

[hasła: zranienie, skarga, zwłoka, rana godna pojedynku, sąd, sędzia]

[35 § 1] De eo. Si duo vulnerantur et ambo coram iudicio comparent.

Si duo vulnerantur et ambo coram [/] iudicio comparent et querimonia proponunt, qui primam querimoniam precellentem protestare poterit, apud suum adversarium duellum acquirit, si ipsum iusto modo salutavit, et si vulnus monomachale fuerit [^a].

[35 § 2] De eo. Sin autem ad diem duellum dilatum fuerit.

De eo. Sin autem ad diem duellum dilatum fuerit, et si alter pugilem convenerit super alterum, et si protestare poterit, quod pugil sit mercenarius, extunc iure sibi a duello cedere possit.

^a skrót, zapewne etc.

[hasła: zranienie wzajemne, sąd, skarga, pojedynek sądowy, rana godna pojedynku, odroczenie, pięściarz, zastępca, najemnik]

[36 § 1] De eo. Vulnerat vir alterum, et si cautionem fideiussorie fecerit.

Si vulnerat vir alterum, et si cautionem fideiussorie fecerit usque [k. 96] ad iudicium, et si iudex ipsis pacem indixerit, et si ipsum postea occiderit, et si fideiussores posuerit causa pro eadem, ipse tamen propius est evadere metseptimus de homicidio, quam ipsum aliquis protestare possit.

[36 § 2] De eo. Sin autem coram iudicio comparuerit.

De eo. Sin autem coram iudicio comparuerit, et si in iudicio bannito manu pax promissa fuerit coram iudice et scabinis pro primo vulnere, et si ipsum postea occiderit, hoc melius potest super eum protestare, quam ipse evadere possit.

[hasła: zranienie, poręczenie, sąd wyłożony, sędzia, pokój, uwolnienie od skargi, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik, zabójstwo, ławnik]

[37 § 1] De eo. Si se duo vulneraverunt pariter mutuo [/] et ambo coram iudicio comparent et querulose proponant.

Si se duo vulneraverint pariter mutuo et ambo coram iudicio comparent et querulose proponent, querimonia autem usque ad iudicium dilata fuerit.

[37 § 2] De eo. Cum primo querulatus fuerit moriatur ab hiis vulneribus.

De eo. Qui primo querulatus fuerit, moriatur ab hiis vulneribus, mortuus ad iudicium portetur, et alter vulneratus eciam comparurit, et unus, de mortui, agnatus loquatur super vulneratum testimonio, quod ipse suum affinem occiderit, et pro eo petat iudicium. Extunc [k. 96v] ille petat satisfacionem de iure et ostendat innocenciam cum suo testimonio evadendo homicidium. Si hoc, ut iuris est, protestaverit, propius est evadere, quam ille super eum protestare poterit, quia ambo coram iudicio querimonia[m] inceperunt. Sed suum testimonium sic debet procedere, quod initium contencionis illius fuerit, et non suum. Et si suos testes incontinenti habere non potuerit, terminum sex ebdomadas acquirit, tunc facilius potest evadere homicidium metseptimus, quam ille cum testimonio ipsum vincere possit. Sin autem ille [/] ipsum monomachaliter alloquitur, extunc ipsum pro suo collo pugnare oportebit [^a].

^a skrót, zapewne etc.

[hasła: zranienie wzajemne, sąd, skarga, odroczenie, krewny po mieczu, poręczenie, gwar, zabezpieczenie, termin, bliższość do dowodu, niewinność, zabójstwo, uwolnienie od skargi, pojedynek sądowy]

[38] De eo. Si mas equum vendiderit, promittere debet in eo equo, quod.

Si mas equum vendiderit, promittere debet in eo equo, quod stabilis non fuerit, ita quod a loco discedere tempore se offerente noluerit, et videre apparens sit cecus, eciam a iusta arrestacione [^a].

^a *skrót, zapewne* etc.

[hasła: sprzedaż, koń, ewikcja, odpowiedzialność, wada faktyczna, wada prawna]

[39 § 1] De eo. Si fur clara luce diei deprehensus fuerit.

Si fur clara luce diei deprehensus fuerit, qui bone fame sit, et furtum minus quam tres solidos valeat, cuttem cum crine demeretur.

[39 § 2] [k. 97] De eo. Sed si furtum ultra tres solidos valeat, reus est patibulo.

De eo. Sed si furtum ultra tres solidos valeat, reus est patibulo. De hiis denarii^{<s a>} tres solidi medium fertorem debent ponderare.

[39 § 3] De eo. Sin autem fur tempestate noctis deprehensus fuerit.

De eo. Sin autem fur tempestate noctis deprehensus fuerit cum sex denariis, reus est patibulo sive suspendio [^b].

^a *dopisane przez komentatora*; ^b *skrót, zapewne* etc.

[hasła: kradzież w dzień, kradzież w nocy, dobra sława, kara na skórze i włosach, kara śmierci, powieszenie]

[40] De eo. Conqueritur vir super alterum, que vera sua hereditas sit.

Conqueritur vir super alterum, que vera sua [l] |super alterum^a| hereditas sit, et quod ille teneat cum iniuria, et sua vera sit successio a patre suo, vel ab alio suo agnato, aut a suo predecessore, et si ille comparet super quod querela proposita fuerit, et dicit se habere bonorum defensionem, et bona possiderit pacifice et quiete, anno et die, contradiccione quamlibet non obstante et est iuste ac rite meum predium censuale, ipsum oportet suum defensorem nominare, et ad dies statuere, si potest, et cum defendente seu defensore conservat sua bona in eo, si defensio fuerit, ut iuris est, a defensore [^b]. [k. 97v] Sin autem sibi defectus fuerit in defensore, actor conservat suam legalem proprietatem, in bonis eisdem, quia quivis homo conservat suam innatam

hereditatem <seu procionem c>, aut hereditatem obligatam, aut datam proprietatem, aut predium censuale, cum impossibile si aliquem de naturali porcione defraudari.

^a obwiedzione przerywanymi kreskami w sensie skreślenia; ^b skrót, zapewne etc.; ^c napisane ręką komentatora

[hasła: skarga, nieruchomość, dziedzictwo, spadek, ojciec, krewny po mieczu, spadkodawca, spokojne posiadanie, świadek, rok i jeden dzień, termin, prawo naturalne]

[41] De eo. Si homo habuerit hereditaria censualia et bona a quodam monasterio, aut alio domino.

Si homo habuerit hereditaria censualia et bona a quodam monasterio, aut alio domino, et si dominus aut abbas sibi non fatetur, aut conventus, hic vir potest hoc metseptimus [/] protestare suorum heredum, quia quilibet iurabit singulariter, quod iustum ac successorium suum sit predium censuale. Et si dominus aut abbas hiis septem de ipsorum bonis denegaverit aut fateri noluerit, extunc quivis ipsorum metseptimus suorum coheredum bona sua optinebit [^a].

^a skrót, zapewne etc.

[hasła: dziedzictwo, własność, dobra czynszowe, klasztor, pan feudalny, opat, samosiód, przysięga, współprzysiężnik]

[42 § 1] De eo. Si debet vir producere testimonium super proprium alterius metseptimus^a, aut mettertius, hoc facere debet.

Si debet vir producere testimonium super proprium alterius metseptimus, aut mettertius, hoc facere debet vel oportet cum posset [/s] hominibus, qui in suo iure argui non possunt, et qui iudices [/s] astare [/k. 98] solent, et domicilia habentibus in iudicio supradicto.

[42 § 2] De eo. Sin autem vir debet persoluta debita protestare super proprietatem alterius.

De eo. Sin autem vir debet persoluta debita protestare super proprietatem alterius, hoc iterum debet esse possessi homines domicilia habentes, si hoc in iudicio non viderunt, nec in iudicio fuerit confirmatum.

^a w rkp. metvii^{us}

[hasła: własność, samosiód, przysięga, samotrzeć, posesjonaci, współprzysiężnik, domicyl, okręg sądowy, dług zapłacony]

[43] De eo. Si aliquis debet persoluta debita probare protestando.

Si aliquis debet persoluta debita probare, protestando pro debito, hoc facere debet cum talibus hominibus, qui in suo iure non possunt argui.

[hasła: dług zapłacony, współprzysiężnik, przysięga]

[44] [/] De eo. Si vir ducit viduam, que unum filium aut plures pueros habuerit.

Si vir ducit viduam, que unum filium aut plures pueros habuerit et ipse nulla bona habuerit nec ipsa, vir unum filium habuerit cum prima uxore, et si fortuna arridentem [s] per suos labores bona habuerint et proprietatem sive hereditatem emerit, aut super bona mobilia sive marcionia posuerint, et in posterum vir moritur et uxor, extunc filius viri propius est hereditatem recipere, quam pueri femine, aut pueri sororis sue, vel nepotes seu nepte^a ex filia sua. [k. 98v] Ita tamen, si filius patri sit paris condicionis. Proxima cognata uxoris recipit suppellectilia.

^a poniżej dopisane zapewne przez komentatora p, ponieważ w wyrazie litera jest niewyraźna

[hasła: wdowa, syn, dobra, własność, dziedzictwo, ruchomość, towar, żona, spadek, zasady dziedziczenia, reguła, siostra, wnuk, wnuczka, równy stanem, krewna, gerada]

[45] De eo. Si vir aliquis dederit pueris suis aliqua bona sua, et sue uxori, in iudicio bannito.

Si vir aliquis dederit pueris suis aliqua bona sua, et sue uxori, in iudicio bannito circa vitam suam, et bone rationis, et si sibi pueri paris condicionis fuerint, et si desuper firma pax firmata fuerit, in posterum alteri in eisdem bonis aliquid dederit aut heres fuerit, aut ille, cui prima donacio sit data, bene contradicere potest de iure. Ita tamen, si testimonium desuper iudicis habuerit et scabinorum, [/] quando sibi primum donum donatum sit absque contradicione illius, qui ad hoc successor fuerit infra annum et diem. Extunc contradicere non potest, si illi desuper testes habuerint.

[hasła: dobra, transakcja, sąd wyłożony, dożywocie, równy stanem, pokój, roszczenie, sędzia, ławnik, darowizna, sprzeciw, spadkobierca, rok i dzień, prawo]

[46 § 1] De eo. Si vir sue uxori sua edificia dederit, que super bona censualia edificata fuerint, coram domino proprietatis.

Si vir sue uxori sua edificia dederit, que super bona censualia edificata fuerint, coram domino proprietatis, et coram suis vicinis, tempore sue vite, et inducit eam in possessionem, et si discedit ab hac luce sine prole, si heres suus super bona sua eadem voluerit loqui post mortem viri, nichil [k. 99] in eis poterit optinere, si mulier protestaverit, quod sibi datum fuerit.

[46 § 2] De eo. Sin autem apparatus et edificia viri proprium fuerit.

De eo. Sin autem apparatus et edificia viri proprium fuerit, et tunc heres mulieri infringere potest, nisi donacio in iudicio bannito fuerit confirmata. Quia nullus dare potest, nisi in iudicio bannito vel coram iudice et scabinis, nisi suus heres contradicat.

[46 § 3] De eo. Sin autem hereditaria censualia bona fuerint.

De eo. Sin autem hereditaria censualia bona fuerint, extunc sue uxori dare non potest absque heredum consensu, vel absque domini proprietatis consensu, in cuius bonis sunt ^a].

[46 § 4] [/] De eo. Si vir mercimonia aut alia bona mobilia habuerit.

De eo. Si vir mercimonia aut alia bona mobilia habuerit, et cum bonis emerit eisdem sunt Cesaris paterna successive, hoc sue uxori dare non potest, nisi in iudicio bannito coram iudice et scabinis.

[46 § 5] De eo. Sin autem vir habuerit bona mobilia aut mercimonia.

De eo. Sin autem vir habuerit bona mobilia aut mercimonia, que sibi propriis laboribus aut prospera fortuna accreuerunt, que potest in valitudine vite sue cuicunque placet, cuiuslibet sine contradiccione, de iure liberi in emendis sive obnoxii et in successionibus in bonis naturalibus.

^a skrót, zapewne etc.

[hasła: mąż, żona, budynek, dobra czynszowe, własność, krewny, dożywocie, spadkobierca, dziedzic, potomstwo, sąd wyłożony, transakcja, sędzia, ławnik, sprzeciw, dobra dziedziczne, zgoda, zezwolenie, towar, ruchomość, poddany]

[47 § 1] [k. 99v] De eo. Ubi alicuius monasterii obnoxius suam penam demeretur, hoc sunt XXX solidi.

Ubi alicuius monestarii obnoxius suam penam demeretur, hoc sunt triginta solidi, obnoxius bene potest sua bona resignare et iterum suscipere et dare cui placet, contradiccione qualibet non obstante, quod [s] propriis laboribus acquisivit.

[47 § 2] De eo. Ubi obnoxius suo domino suum censum subtraxit.

De eo. Ubi obnoxius suo domino suum censum subtraxit, pro eo tria talenta demeretur.

[47 § 3] De eo. Quicquid obnoxious criminalis cause comiserit.

De eo. Quicquid obnoxius criminalis cause comiserit, pro eo [/] nullius querat iudicium nisi domini advocati.

[47 § 4] De eo. Quando obnoxius moritur.

De eo. Quando obnoxius moritur, extunc suo domino aut suo advocato oportet dare denarios obnoxietarum [s] et meliorem equum, quem habet. Idem oportet facere sacerdotem sui archipresbitero, dum moritur, tunc sibi oportet dare meliorem equum [a].

^a skrót, zapewne etc.

[48] De eo. Si moritur vir absque herede et nepotem ex filia habuerit, que exhereditata fuerit.

Si moritur vir absque herede et nepotem ex filia habuerit, que exhereditata fuerit circa suam vitam, [k. 100] idem nepos maiori iure recipit bona avi mortui, quam iudicium, qui sibi par conditionis.

[hasła: dziadek, córka, syn, spadkobierca, spadek]

[49 § 1] De eo. Si unus alteri manum suam abtestare voluerit pro falso.

Si unus alteri manum suam abtestare voluerit pro falso, hoc oportet, quod faciat mettercius cum talibus hominibus, qui in suo iure argui non possunt.

[49 § 2] De eo. Sin autem facere pro vulnere in facto manifesto, oportet quod faciat.

De eo. Sin autem facere pro vulnere in facto manifesto, oportet quod faciat metseptimus, per iusticiam pacis, ita tamen, si manifestum factum cum malefactore ad iudicium deductum fuerit.

[hasła: samotrzeć, kłamstwo, fałszywe zeznanie, rana, gorący uczynek, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik, pokój]

[50] [/] De eo. Cum moritur, vir qui pueros habuerit, qui ad annos discrecionis non dum pervenerunt.

Cum moritur vir qui pueros habuerit qui ad annos discrecionis non dum pervenerunt, proximus agnatus debet ipsorum esse tutor, quousque ad annos pubertatis pervenerint. Et si idem non dum ad huc annos pubertatis attingerit, adiutor suus esse debet quousque ipse ad annos pervenerit discrecionis, et rationem de anno ad annum de bonis pupillorum facere debet vel tenetur.

[hasła: ojciec, dziecko, krewny po mieczu, opiekun, lata sprawne, dojrzały, sprawozdanie, rachunek]

[51 § 1] De eo. Omnis querimonia et testimonia, quecumque criminosis violenciis.

Omnis querimonia et testimonia, quecumque criminosis [k. 100v] violenciis cum clamore ad iudicium, in facto manifesto deprehense et deducte fuerint, virum metseptimum [s] oportet protestare circa ius pacis, exceptis vulneribus, que monomochales non fuerint.

[51 § 2] De eo. Manifestum factum ibi esse dicitur, ubi vir captivatur cum furtu.

De eo. Manifestum factum ibi esse dicitur, ubi vir captivatur cum furtu aut spoli, deprehensus ducitur ad iudicium cum clamore. Insuper etiam manifestum factum ibi esse dicitur, ubi viro cultellus aut gladius, aut alia sicca in sua manu deprehensa fuerint, cum qua pacem infringit, aut si in fuga facti deprehensus [/] fuerit, et captivus ad iudicium cum clamore ductus fuerit. Hunc actor metseptimus vincere debet circa ius pacis. Et si factum manifestum cum viro ad iudicium ductum fuerit, stuprum et obsidium, et irruencia domicilii, homicidium, furtum, spolium, probat homo protestando metseptimus.

[51 § 3] De eo. Si vir de istis conqueritur, extunc sua querimonia sic debet procedere^a.

De eo. Si vir de istis conqueritur, extunc sua querimonia sic debet procedere: “Domine iudex, ego conqueror Deo et vobis, quod hic homo iste venit intra municipalia, et in me pacem violavit, et me [k. 101] stupravit corpore, rebus et honore muliebri [s], de quo sufficiens habeo testimonium per eos, qui meum clamorem audierunt, et ostendere volo factum, ut iure teneo aut debeo, et requiro in sententia diffinita, quomodo ipsum vincere debeam, ut michi proficiat in iure meo”. Extunc ille petat satisfacionem, si vult, quam sibi facere debet seu oportet, et dicat se de facto innocentem. Tunc [tutor] mulieris interroget in diffinita sententia, si mulier violenciam melius poterit protestare cum hiis, qui clamorem suum audierunt, [/] quam ille possit evadere, cum ad iudicium sit deductus. Tunc diffinitur iure, quod possit ipsum possibilis vincere cum hiis, qui clamorem suum audierunt, quam evadere possit. Et si hoc protestabitur, ut iuris est, adversarius collum demeretur. Idem vero iudicium super irruenciam domus iudicatur [^b].

^a pomyłka pisarza, skreślił d umieszczone po pro; ^b skrót, zapewne etc.

[hasła: skarga, przemoc, przestępstwo, sąd, gorący uczynek, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik, pokój, rana godna pojedynku, kradzież, obwołanie, miecz, nóż, sztylet, ucieczka, pokój, zasadzka, gwałt, honor, gwar, zabezpieczenie, niewinność, uwolnienie od skargi, kara śmierci]

[52] De eo. Hic stat Conradus et conqueritur super Henricum Deo et vobis nostro domino regi.

Hic stat Conradus et conqueritur super Henricum Deo et vobis, nostro domino, regi aut iudici, aut vobis, domine iudex ac toti universitati, divitibus ac pauperibus, quod ipse in [k. 101v] municipale venit ad locum tale[m], ubi Conradus pace et quiete perfrui debuerat et sibi obsidium fecerit in strata regia, et regia pace, et in eo municipale infregit ac ipsum vulneravit ac destruxit et spoliavit in corpore et in rebus, et in eo talem strepitum perfecit, quem bene probare potest, cum ipse in eo pacem violavit et strepitum in eo comisit, tunc propria in persona vidit ipsum, et in persona propria et ipsum clamore proclamavit. Si hoc fatetur, sin autem negabit, ipse eum vincere intendit per [/] hos, qui suum clamorem audierunt ac suo testimonio. Et sicut ipsum in manifesto facto deduxerit ad iudicium, in sententia requirit [s], quomodo ipsum vincere debeat, ut sibi proficuum sit in suo iure etc.

[hasła: skarga, król, książę, sędzia, miasto, zasadzka, droga królewska, zranienie, pokój, gorący uczynek, sąd, wyrok, prawo]

[53] De eo. Si vulneratus vir cum clamore ad iudicium deductus fuerit in facto manifesto.

Si vulneratus vir cum clamore ad iudicium decuctus fuerit in facto manifesto, et si ita $\vdash$ in bellicis $\neg$ imbecillis aut debilis fuerit, quod per tutorem ipsum querulare oportet et prolocutorem per sententiam petat, extunc [k. 102] tali modo sua procedat querimonia: “Domine iudex, si me huic vulnerato dedistis pro advocatione, extunc in sententia requiro, si per iustas insidias per aliquem pati debeam, quam iure terreri [s] debeam aut sustinere, cum suam causam propter iuris exigenciam teneo.” Extunc sibi finitur, quod non. Extunc sibi petat correccionem. Cum optinuerit correccionem, tunc petat colloquium. Cum habuerit colloquium, tunc requirat, qualiter inchoare debeat per sententiam diffinitivam, ut sibi proficiat in suo iure. Extunc diffinitur [/] cum clamore. Tunc interrogetur sentencialiter, si requiri debeat de ore et os, a quo suam habeat lesionem. Tunc sibi diffinitur, quod debeat. Extunc emittuntur duo scabini et ipsis prece, aut duo viri, qui iudicio astare consueverunt, qui ab ipso solo audient, a quo sua recipit vel habuerit dampna, aut quis in eo pacis federam confregit. Extunc requiritur sentencialiter et requiri debeant circa iuramentum prestitum aut ius civitatis, quid ab eo audierunt. Tunc unus interrogatur ad dicendum, quid ab eo audierunt. Audita [k. 102v] responsiva, tunc in sententia requiratur, si profecerit, cum sibi diffinitur, quod sic, et etiam secundus et tercius interrogetur. Extunc sibi diffinitur, quod profecerit. Extunc querelam incipiat: “Domine iudex, placeat attente audire.” Tunc hic conqueritur super unum N et super N, quod ipsi venerunt intra municipal, et in eo pacem infregerunt, et ipsum vulneraverunt aut suum affinem proximum trucidaverunt, si homicidium fuerit, et ipsum spoliaverunt corpore et rebus, et pro eo iudicium petit. Extunc [/] illi ter vocantur, quando vocati per clamorem ter fuerint, tunc conqueratur ulterius et nominat malefactores, ut prius querulatum fuit. Idem faciat

tercia vice. Extunc inducie vulgariter rokÿ iudicantur per noctem si tunc non comparent describantur. Sin autem comparent duellum in eis acquiri potest.

[hasła: zranienie, sąd, wyrok, skarga, sędzia, sprawiedliwość, posiedzenie, ławnik, szkoda, przysięga, prawo, zabójstwo, kradzież, zranienie, otrucie, noc, pojedynek sądowy]

[54] De eo. Quando vir furem aut spoliatorem protestare voluerit.

Quando vir furem aut spoliatorem protestare voluerit, qui cum manifesto facto ad iudicium cum clamore deductus fuerit, qui conqueritur sic: [k. 103] “Domine iudex, ego conqueror Deo et vobis super meum furem, quem cum apprehendi furtu captivavi et ligatum ad iudicium usque perduxī, quod venit intra meos quatuor angulos et subtraxit michi mea bona, super quo bonum habeo testimonium cum hiis, qui meum clamorem audierunt, et ipsum vincere volo iure meo ac meo testimonio, ut hic michi ius dictaverit. Et requiro, quomodo ipsum vincere debeam, ut michi proficiat in iure meo.” Et sic diffinitur metseptimus, [/] si furtum presens fuerit. Idem iudicium fiat pro spolio et super raptorem [^a].

^a skrót, zapewne etc.

[hasła: kradzież, złodziej, gorący uczynek, sąd, skarga, sędzia, dobra, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik]

[55] De eo. Ubi vir alterius verbum loqui debet.

Ubi vir alterius verbum loqui debet, ad quot sententiis scabinorum vel iure compellitur in facto manifesto, dicat sic: “Domine iudex me dedistis illi homini prolocutorem, extunc requiro in sententia, si ab aliquo pro eo immicicias aut timorem habere debeam, quod verbum suum pro iuris loquar exigencia, [k. 103v] quanto melius possum aut valeo.” Quando sibi hoc diffinitum fuerit tunc sibi diffiniat correccionem quod si ipsum in aliquo neglexerit quod se corrigere poterit mecum aut per me aut per alterum advocatum. Cum sibi hoc diffinitum fuerit, petit colloquium, si vult. Et requirat in sententia, quando querela inchoari debeat, ut sibi proficiat in suo iure. Cum hoc sibi diffinitum fuerit, tunc in sententia interroget, si lesus interrogari debeat, qui in eo pacem infregit et si ita fuerit debilis, quod suum [/] malefactorem nominare non possit. Cum igitur hoc diffinitum fuerit et ipsum iudex aut duo scabini aut duo viri, qui iudicio astare solent, viderunt, requirat in sententia, si ipsi causa iusticie dicere debeant circa iuramentum ipsorum et ius civitatis, quod notorium ipsis de hoc facto sit. Cum hoc sibi diffinitur ab uno ad secundum et tertium, extunc requirat in sententia, si iam profecerit. Cum sibi hoc diffinitum fuerit et pacis violator citatus per clamorem fuerit, ut iuris est, tunc dicat sic: “Domine iudex, [k. 104] placeat audire verbum suum.” Tunc conqueritur vobis super hunc ·N·, quod ipsum in strata libera infestavit ac intra municipalia in eo pacem infregit, ac ipsum vulneravit et violenciam in eo peregīt, quam probando ostendere potest, et ipsum depredavit corpore et rebus, et tantum

recipit sibi, quod non minus valeat, nisi bene duellum mereatur. Et super eo a vobis iustum petit iudicium. Extunc pacis violator proclamatur primo et secundo et tercio, per nomen suum, ·N·, et iterum suam querimoniam renovet in hunc modum: [/] “Nobis [/s] conqueritur super virum ·N·, quod ipse venit intra municipale in strata regia, in eo Dei pacem infringendo”, et ipsum rebus et corpore sanitatis predavit ac ipsum vulneravit et in strepitum fecit, quam apparenter potest demonstrare, et pro eo petit iudicium et sic tercia vice faciat. Tunc ostendet vulnus et interroget in sententia diffinita, si suum pacis violatorem in aliquo loco invenerit, si ipsum licite arestare possit ex parte iudicii. Cum igitur diffinitum fuerit, tunc petat pacem, que sibi indici debet.

[hasła: sędzia, pełnomocnik, wyrok, niepełnosprawny, ławnik, przysięga, prawo, skarga, zranienie, przestępstwo, droga królewska, rana, okazywanie ran, pokój, posiedzenie]

[56] [104v] De eo. Qui monomachaliter suum equalem salutare seu alloqui voluerit.

Qui monomachaliter suum equalem salutare seu alloqui voluerit, hunc iudicem petere oportebit, ut se intromittere possit de uno pacis suo violatore, quem videat in presenti. Cum hoc sibi per sententiam diffinitum fuerit, tunc etiam in sententia requirat, per quem modum de ipso intromittere debeat, ut sibi in suo iure proficere possit. Tunc sibi de iure diffinitur, curialiter per horem [/s] vestimenti. Et cum [/] se de ipso intromittat, pronucciet [/s] sibi causam, pro qua se de ipso intromisit, quod statim facere potest, si vult, aut pro eo habere colloquium. Tunc ipsum inculpare oportebit, quod pacem in eo infregerit aut in strata regia, aut in villa, qualiter infregerit, eodem modo queruletur super eum. Tunc ipsum iterum inculpet, quod ipsum depredavit et eam vim in eo fecerit, quod bene in eo probare poterit. Tunc vulnus aut cicatrices demonstrate, si vulnus sanatum fuerit. Tunc ulterius conqueratur, quod ipsum spoliavit bonis suis et de ipsis [k. 105] sibi tanta recipit, quod bene duellum meretur. Hec tria criminalia facta omnia simul conqueratur, de quocumque horum trium de uno obliviscatur aut caruit, extunc suum duellum amisit. Tunc loquatur ulterius: tunc ipsum solum est persona in propria, ipsum solum vidi, hoc est persona propria, ipsum clamore proclamavi. Si fateri voluerit, quod diligo, et si non fatebitur, ipsum omni iure vincere volo, ut michi vulgus iudicaverit, aut scabini, si sub banno regio fuerit. Extunc ille petat satisfacionem, [/] quam sibi facere debet. Tamen vir potest suam querimoniam meliorare ante satisfacionem, si voluerit. Facta satisfacione ille habeat suam innocenciam, hoc est iuramentum, quod ipsum iurare oportet, et iuramentum monomachale, ipsum iurare incitaverit et si ibi fuerit, hoc est proficere si potuerit pro imbecillitate sui corporis. Quivis vir potest se a duello excusare illi viro, qui sibi paris condicionis non fuerit. Ille autem, qui nobilioris nature fuerit, ille preesse non potest [illi], qui deterioris nature fuerit, si ipsum alloquetur. A duello [k. 105v] etiam cedere potest, qui post meridiem alloqutus fuerit, nisi ante meridiem fuerit inchoatum, iudex etiam debet habere clipeum et gladium illi, super quem allocutum fuerit. A duello etiam potest excipere suos affines, si uterque suus affinis et ita consanguineitatis linea coniuncti fuerint, quod simul pugnare non potuerit. Iudex etiam duos nuncios dare debet cuilibet hiis,

qui pugnare debent, qui videant, ut habeant attinenciam secundum veram consuetudinem. Coreum et linea indumentum [s] induere possunt, quantum placet. Caput et pedes antea nudi sint, in [/] manibus cirotecas habeant, unum gladium nudum in manu et alio cinctus, aut duobus, hoc arbitrio eorum admittitur, et unum clipeum rotundum in manu, ubi non aliud, quam lignum aut coreum sit, preter manu tectorium, quod potest esse fereum, unam tunicam absque manicis super preparamenta. Eciam iudex debet indicare pacem circa collum, quod nemo eos impediat circa duellum. Cuilibet ipsorum iudex unum virum habeat, qui falangam ferat, qui ipsos in nichilo impedire debet, nisi si unius [s] ceciderit, [k. 117] [a] quod falanga[m] interponat, aut si vulneratus fuerit. Aut si falanga[m] desiderat, hoc idem facere, nisi voluntas iudicis fuerit, non potest. Postquam circulo pax iudicata fuerit, ambo debent circulum affectare, quem ipsis iudex licenciare debet. Finalia ferrimenta de vaginis gladiatorum deponere debent, nisi a iudice licenciam habuerint. Ambo ornati ire debent ante iudicem, et ambo iurare debent: unus, scilicet actor, quod causa sit vera, pro qua super ipsum querelam fecerit, et respondens, quod sit innocens. Sic ipsis Deus adiuvat et suum duellum. Sol [/] eciam dividi debet per medium, quando primo conveniunt. Si vincetur ille, super quem conqueritur, tunc iudicetur sententia capitali. Si autem vincit, dimittetur cum pena et emenda. Actor primo circulum intrabit. Alter si diu tardabit, iudex debet ipsum per preconem mittere vocare in illa domo, ubi se preparaverit, et duos scabinos cum ipso mittere debet. Sic citari debent primo et secundo et tercio, et si ad terciam citacionem non venerit, tunc querulator surgat et se ad duellum exhibeat. Et statim percuciet duos ictus et semel [k. 117v] figat contra ventum, cum eo ipse suum adversarium devicit tali causa sive querela, pro qua ipsum fuerat allocutus. Et iudex iudicare debet, sicut per duellum fuisset convictus, sic mortuus debet convi[n]ci, si in furtu aut in rapina, aut in simili crimine occisus fuerit. Sin autem mortuus cum septem testibus protestari poterit, extunc ad duellum se non indiget exhibere contra ipsum. Sin autem ipsum alter agnatus mortui, quicumque fuerit, loco ipsius per duellum se exhibuerit, hic extinguet omne testimonium, quia tunc ipsum absque [/] duello vincere non potest, ut superius est expressum. Si vincetur eciam et ille, qui ad duellum captivatus aut salutatus fuerit, aut promittit aut fideiussorie caucionem fecerit comparere et non comparuit ad iusticiam responsivam.

^a *wskutek przemieszczenia jednej karty zaburzenie w kolejności tekstu*

[hasła: sędzia, pokój, wyrok, prawo, pojedynek sądowy, skarga, droga królewska, oskarżenie, rana, blizna, dobra, sąd królewski, ławnik, gwar, zabezpieczenie, przysięga, niewinność, niepełnosprawność, równy stanem, szlachcic, tarcza, miecz, krewny, zwyczaj, pięściarz, wola, powód, kradzież, świadek, krewny po mieczu, nawiązka, kara sądowa, mulkta, posiedzenie]

[57 § 1] De eo. Quicumque occisum seu vulneratum virum captivum ad iudicium deduxerit.

Quicumque occisum seu vulneratum virum captivum ad iudicium deduxerit et ipsum pacis violatorem accusaverit, per duellum vel absque duello si probaverit secundum iuris exigenciam ipse desuper ipsum, idem iudicium iudicari debeat, [k. 107] quod

super illum procedere debuerat, ac si iudicio convictus fuerit, et hoc per iusticiam pacis.

[57 § 2] De eo. Si vulneratus hunc alloquitur, quod ipsum vulneravit.

De eo. Si vulneratus hunc alloquitur, qui ipsum vulneravit, per duellum et si per debilitatem corporis duellum perficere non possit, et si tutorem non habuerit, qui pro eo pugnare velit, inducie sibi ^a iudicari et ordinari debent, quousque suum duellum perficere possit.

^a skreślone ręką autora podstawy

[hasła: zabójstwo, zranienie, sąd, pokój, skarga, pojedynek sądowy, prawo, pokój, sprawiedliwość, rana, niepełnosprawność, pojedynek sądowy, opiekun]

[58] De eo. Qui vitam aut manum pecunia redimerit.

Qui vitam aut manum pecunia redimerit, quod iure demeruerit, hic iure suo privetur.

[hasła: utrata prawa, pieniądze, wykupienie od kary, kara śmierci, kara ucięcia ręki]

[59] [1] De eo. Qui eciam fideiusserit unum virum pro scelere ad statuendum ipsum coram iudicio.

Qui eciam fideiusserit unum virum pro scelere ad statuendum ipsum coram iudicio, et ipsum statuere non potuerit, recompensam ipsum solvere oportet, et sibi in suo iure non aberit illi, qui fuerat fideiussor, et nemo describi debet, nisi culpa ad collum ^a sive ad manum sibi procedit.

^a skreślone ręką autora podstawy

[hasła: poręczenie, zapłata, wynagrodzenie, prawo, wina, kara śmierci, kara ucięcia ręki]

[60 § 1] De eo. Si mulier recipit suppellectilia, ad quod spectant oves.

Si mulier recipit suppellectilia, ad quod spectant oves, ad quod eciam medelle et omnia cibaria domestica, [k. 107v] de quibus vir indiget ad unius anni revolucionem, que in sua possessione inveniuntur, ad mulierem pertinet medietas.

[60 § 2] De eo. Cum viro uxor sua moritur, propria sua cognate recipit suppellectilia.

De eo. Cum viro uxor moritur, proxima sua cognata recipit suppellectilia, que debet donare viro suo strata, ut stetit, cum uxor sua vixit, cum cussino, suum sedile cum

pulvinari, suum stratum, cum lecto, cussinīs et culcidra, suam sedem cum sedis tectoria, quod singulis diebus desuper iacuit, $\vdash c^a \vdash$ suam mensam cum mensali et manuterium. Hec nulla recipit pulmentaria.

^a skreślone ręką autora podstawy

[hasła: gerada, mąż, krewna, część obowiązkowa, okrasa]

[61 § 1] [/] De eo. Mulier pro armis bellicis dare debet gladium mariti.

Mulier pro armis bellicis dare debet gladium mariti et suum runtinum vel dextrarium meliorem sellatum et meliora arma, que habuit pro corpore unius viri, cum decessit in sua potencia, deinde dare debet pulvinar bellicale, hoc est lectum et duo cussina, et duo lintheamina, et unum mensale, et duas pelves, et unum manuterium. Hec sunt universalia arma bellica. Sed tamen aliqui homines diversa apponunt, que [k. 108] tamen ad eo [s] non pertinent, sed quicquid ex hiis nominatis mulier non habuerit, ad hoc, quod det, compelli non potest, si iuramento probaverit pro qualibet re per se.

[61 § 2] De eo. Vero ostendere patenter poterit, ibi vir nec mulier.

De eo. Vero ostendere patenter poterit, ibi vir nec mulier per iuramentum evadere possunt. Ubi duo aut tres ad una bellica arma nati fuerint, senior recipit pro se gladium et cetera dividunt inter se equaliter. Ita quod senior dividet et $\vdash \text{melior}^a \vdash$ minor eliget. Ubi etiam duo vel plures unam [/] simul habuerit hereditatem, ibi unus alium ad divisionem iure valeat coartare.

[61 § 3] De eo. Ubi pupulli [s] annos pubertatis nondum attingerunt.

Ubi pupilli annos pubertatis nondum attigerunt, eorum senior agnatus recipit arma bellica solus, et in eis est tutor puerorum quousque ad annos discrecionis pervenerint, extunc ipsis reddere tenetur et in super ipsorum omnia bona, nisi eis rationem fecerit, quo ea ad eorum usus seu profectum converterit, aut per spoliū aut per apparens infortunium et absque sua voluntate amisit. [k. 108v] Ipse etiam est vidue tutor, quousque maritum duxerit, qui sibi paris condicionis fuerit. Postea arma bellica mulier vite promissionem recipere potest et alia omnia, que ad suppellectilia pertinent, hoc sunt omnes oves et auge anete, ciste cum elevatis tecturis, omnia strata pulvinaria, cussina, lintheamina mensalia, pelves, manuteria, lucibula, candelabra, semen lini et linum, et omnia muliebria vestimenta, anuli et brachialia, et crinalia, et psalteria et omnes libri, in quibus mulieres legere consueverunt, que [s] ad Dei [/] cultum pertinent, sedilia ac scrinia, capecia et $\vdash s^a \vdash$ vela dorsalia, vel tectoria, balneamina et omnia pepla, et alia ornamenta capitis muliebria, hoc est, quod ad suppellectilia femine pertinet. Et ad huc diversa sunt clenodia, que ad suppellectilia pertinent, singulariter

non nominati, sicut sunt seticule, pectines, forpices, specula. Sed tela non incisa, nec

argentum, nec aurum non textum non pertinet ad mulieres. Sed quicquid extra prenominata in rebus inventum fuerit, pertinet ad heredes. Si aliquid ex hiis obligatum fuerit [k. 109] circa vitam viri, qui mortuus est, redimet, si vult, ad quem de iure pertinet. Sacerdos divi[de]t cum fratre, sed non qui monachus est.

[61 § 4] De eo. Si puer infra annos pubertatis religionem intraverit.

De eo. Si puer infra annos pubertatis religionem intraverit, bene potest exire intra annos, si vult, et ius observat feodale et terrestre.

[61 § 5] De eo. Si autem vir, qui dum annos pubertatis implevit, intraverit religionem.

De eo. Si autem vir, qui dum annos pubertatis implevit, intraverit religionem, hic se a iure terrestri ac feodali alienavit, [/] et sua feoda vacant, quia scutum bellicum resignavit. Quot hoc possit protestari per hos, cum quibus similem vitam visus est suscepisse.

^a skreślone ręką autora podstawy

[hasła: hergewet, gerada, kobieta, miecz, koń, mąż, przysięga, pełnoletność, lata sprawne, pupil, dobra, opiekun, wdowa, równy stanem, klejnot, srebro, złoto, kapłan]

[62] De eo. De qua sententia vir prius queritur, hec prius debet diffiniri.

De qua sententia vir prius queritur, hec prius debet diffiniri. Actor et reus possunt colloquia habere pro qualibet causa tribus vicibus, quousque prece ipsos revocabit.

[hasła: wyrok, skarga, odpowiedź na skargę, pozwany, posiedzenie]

[63] De eo. In omni loco iuris est, ut iudex cum sententia scabinorum. Aperte vir non loquatur.

In omni loco iuris est, ut iudex cum sententia scabinorum. Aperte vir non loquatur [k. 109v] coram iudicio, postquam prolocutorem habuerit, nisi si iudex eum requisierit, si in verbo consenciat sui prolocutoris seu advocati, tunc bene dicere potest, si autem non sit, aut desuper petere colloquium.

[hasła: sędzia, wyrok, sąd, pełnomocnik, posiedzenie]

[64] De eo. Si vir pro pecunia aut pro debito fideiussor fuerit.

Si vir pro pecunia aut pro debito fideiussor fuerit et idem vir moritur, sui pueri non tenentur pro eo solvere. Si autem vir fideiussor fuerit pro pecunia, fideiussorem pecuniam solvere solum oportet, aut probare, quod pecunia sit integraliter persoluta.

[hasła: pieniądze, dług, ojciec, dziecko, dziedzic, zapłata, poręczyciel, poręczenie]

[65 § 1] De eo. Si vir cum fustibus aut baculis percussus fuerit.

Si vir cum fustibus aut baculis percussus [/] fuerit supra dorsum suum aut supra ventrem, et verbera fuerint flavea aut fusca et inflata, et si desuper iudicem pro teste habuerit et homines iudicio dignos, qui viderunt et audierunt, ipse est duellum propius super eos acquirere, quam ipse eum evadere possit suo iure.

[65 § 2] De eo. Si autem super caput aut brachia percussus fuerit.

De eo. Si autem super caput aut brachia percussus fuerit, quod aliter ostendi non possit, illi homines melius evadere possunt, quam ipse super eos protestare possit suo iure. Sin autem fatentur, quivis amittit emendam et [k. 110] iudex acquirit suam penam. Sin autem verbera mortalia fuerint, respondere tenentur cum duello, qui pro eodem iudicialiter fuerint impulsati. Sin autem mortales [s] non fuerint, respondebit unus cum duello et alii respondebunt absque duello, quia ipsi evadunt suo iuramento.

[hasła: pobicie śmiertelne, świadek, sędzia, pojedynek sądowy, bliższosc do dowodu, uwolnienie od skargi, przysięga, nawiązka, kara sądowa, mulkta]

[66] De eo. Si hereditas obmoriatur, ita quod nullus se trahat ad eandem.

Si hereditas obmoriatur, ita quod nullus se trahat ad eadem infra annum et diem, hoc pertinent ad regiam maiestatem [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: kaduk, król, spadek, rok i jeden dzień]

[67] De eo. Si vir occisus fuerit, qui pueros tres aut plures habuerit.

Si vir occisus fuerit, qui pueros tres aut plures habuerit, [/] et vir unus pro eo iudicialiter impulsus fuerit et evaserit, ut ius dictaverit, et si sibi super eandem querimoniam vera satisfactio facta fuerit, non debet in posterum ab hiis pueris pro eodem homicidio infestari [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: ojciec, dziecko, zabójstwo, prawo, uwolnienie od skargi, skarga, zabezpieczenie, gwar]

[68] De eo. Si vir alteri iurare debet coram iudicio digne et sine pena.

Si vir alteri iurare debet coram iudicio digne et sine pena, potest bene superponere et deponere absque licencia iudicis, quod per hoc non amittit.

[hasła: kara, przysięga, sąd]

[69] De eo. Si eciam iuramenta promissa venerint super diem ligatum.

De eo. Si eciam iuramenta promissa venerint super diem [k. 110v] ligatum, hec iudex protrahere potest super alium diem iudicalem, qui venerit extra dies ligatos.

[hasła: przysięga, dzień świąteczny, sędzia]

[70] De eo. Eciam vir balbuciens vel alter seu testes ipsius fuerit impeditus ita quod imperfecte.

De eo. Eciam vir balbuciens vel alter, seu testes ipsius, fuerit impeditus, ita quod imperfecte dixerit suum iuramentum, ille se ipsum emendare valeat, quociens impeditur et manebit de huiusmodi sine dampno.

[hasła: przysięga, świadek, jękający się]

[71] Si aliquis arestat equum et dicit, quod sibi aliquis subtraxit aut.

Si aliquis arestat equum et dicit, quod sibi aliquis subtraxerit aut subtractus fuerit aut eo sit spoliatus, ad hoc $\text{—ho}^a\text{—}$ se trahere debet, ut iuris est, extunc [/] ille se bene ad suum venditorem trahere potest et venditorem nominare debet, super quem se traxerit, et iurare debet tacto sacramento, quod se ad verum trahat venditorem. Quodcumque sibi nominaverit, ibi ipsum sequi debet, non autem ipsum sequi oportet ultra Mare Aquilonis. Et si sibi defectus fuerit et neminem pro se respondentem habuerit, utpote iudicio venditorem habere non poterit, ut se coram iudicio iactaverit, et tunc sibi fideiussorie faciat caucionem iudici pro pena et pro expensis, quas adversarius suus expendit, [k. 111] et diem nominare, quando ibidem debeat pervenire. Sin autem dixerit, quod eundem equum in foro communi et libero emerit, extunc suam pecuniam, quam pro eodem equo dedit, integraliter amittit, et illi suum equum reddere oportet, et nullam penam pro eo amittit [^b].

^a skreślone ręką autora podstawy; ^b bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: koń, zastępstwo, kradzież, sprzedaż, ewikcja, przysięga, odpowiedzialność, sąd, poręczenie, pieniądze]

[72] De eo. Quando iudex extorquet suam penam, ulterius nec aliquam aliam super hanc penam.

Quando iudex extorquet suam penam, ulterius nec aliquam aliam super hanc penam potest extorquere. Et si vir bona iudicialiter alloquitur, ut iuris est, aut hereditatem, pro eo non [/] indiget iudici quicquam dare, sed ipse sibi ad iusticiam tenetur iuvare. Et si homo suam querelam tenere promiserit, etsi hoc per bonum pacis medio tempore concordatum fuerit, pro eo non plus ammittit, quam iudex acquirit suam penam [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: sędzia, kara sądowa, mulkta, dziedzictwo, prawo, sprawiedliwość, skarga, pokój]

[73] De eo. Si vir vulneratus aut trucidatus fuerit et conqueri noluerit.

Si vir vulneratus aut trucidatus fuerit et conqueri noluerit, iudex ipsum nec ad aliquam querimoniam compellere potest ultra suam voluntatem.

[hasła: zranienie, otrucie, skarga, sędzia, wola]

[74] De eo. Si vir proscriptus fuerit aut ad sententiam mortis iudicatus.

Si vir proscriptus fuerit aut ad sententiam [k. 111v] mortis iudicatus seu condemnatus [s] fuerit, nullus sua bona habet recipere, quam sui heredes veri [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: kara śmierci, konfiskata dóbr, dziedzic, spadkobierca]

[75] De eo. Si vir moritur qui bona habuerit nulli donata pueri sui sibi succedunt, si equales sibi fuerint in natura.

Si vir moritur, qui bona habuerit nulli donate, pueri sui sibi succedunt, si equales sibi fuerint in natura. Et si ex hiis pueris unus decesserit, mater sibi in parte sua succedit. Et mater cum hiis bonis nichil facere potest absque suorum heredum consensu aut voluntate. Sin autem omnes pueri, patre mortuo, moriuntur, extunc bona sua heredant super suam matrem, et si postea mater [/] decessit ab hac luce, protunc eadem omnia bona heredant super suos proximiores heredes, sive sint masculi, sive femine, ex paterna et materna consanguineitate. Eciam mater cum talibus innatis mobilibus bonis facere et dimittere potest sine suorum heredum consensu. Sed cum

hereditatibus stantibus et propriis nichil facere potest sine consensu et voluntate propinqu[i]orum suorum sibi innatorum heredum.

[hasła: ojciec, dziecko, dobra, spadek, równy stanem, matka, wola, zgoda]

[76] De eo. Quando puer est duodecem annorum, tunc potest eligere pro sua voluntate quem voluerit.

Quando puer est duodecem annorum tunc potest eligere pro sua voluntate [k. 112] quem voluerit pro tutore. Et qui suus fuerit tutor, hic matri rationem facere habet et adolescenti, quid cum bonis factum fuerit. Cum etiam puer fuerit duodecem annorum, et extunc mundiburdus est factus, et potest in eo iudicium perpetrari et etiam bona sua a se sine tutore alienare. Sed innatam hereditatem et proprium debet dare cum consensu heredum. Etiam iste puer de iure ad responsionem valeat coartari seu compelli [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: dziecko, opiekun, matka, rachunek, sprawozdanie, transakcja, sąd, własność, zgoda rodziny]

[77 § 1] De eo. Si vir aliquem alloquitur, quod suus sit illiber, si potest suam libertatem protestari.

[^a] Si vir aliquem alloquitur, quod suus sit illiber, si [/] potest suam libertatem protestari, propius est evader, quam ille ipsum vincere possit. Libertatem suam vir probare potest cum tribus cognatis et tribus agnatis, sic metseptimus esse debet, sive sint viri sive femine [^b].

[77 § 2] Nota. Hoc scire quilibet legens debet quod quando.

Nota. Hoc scire quilibet legens debet, quod quando scribitur agnatus, significat ex parte patris et ex parte gladii. Et ubi cognatus, ex parte matris et ex parte fuse significat [^b].

^a rysunek dłoni na dolnym marginesie; ^b bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: wolność, bliskość do dowodu, uwolnienie od skargi, krewny po mieczu, krewny po kądzieli, samosiódni, przysięga, współprzysiężnik, mężczyzna, kobieta]

[78] De eo. Si servus bona domini deluserit taxillis, aut obligat aut vendit, dominus bene potest.

Si servus bona domini deluserit taxillis, aut obligat aut vendit, [k. 112v] dominus bene potest arestare denuo iure, ut se ad ea bona trahat, ut iuris sit. Sin autem propria bona

deluserit, aut quocumque modo a se alienaverit sua voluntate, dominus super ea nichil alloqui potest, quia servus solvere tenetur, et domino pro bonis servi non est licitum respondere. Sin autem servo suos equus, vel alia bona furtive, aut spoliando recepta fuerint absque culpa in domini servicio, hoc oportet dominum solvere servo, et pro eo oportet dominum respondere, si super eum queruletur.

[hasła: sługa, pan, gra, przegrana, zapłata, skarga, dług, pieniądze, odpowiedzialność, koń, kradzież, transakcja]

[79] De eo. Quicumque alteri bona sua dederit ad servandum aut.

Quicumque alteri bona sua dederit [/] ad servandum, aut in deposito posuerit, si sibi subtracta fuerint, aut spoliatus eis fuerint, aut combusta, vel si mortuum fuerit, si equus vel peccora fuerint, non debet aliquod dampnum pro eo sustinere, si presumit iurare, quod absque sua culpa amissum fuerit. Sed quid viro concessum aut obligatum fuerit, hoc in destructum reddere tenetur, aut secundum suum valorem solvere. Sin aut[em] moritur equus vel pecus infra obligationem absque obligatione absque illius culpa, cui obligatum fuerat, si hoc probaverit, et si iuramentum pro eo prestare presumpserit, quod s[i]ne sua culpa [k. 113] decesserit, non solvit, sed suam recompensam amittit, in qua sibi fuerat obligatum.

[hasła: dobra, depozyt, kradzież, pożar, koń, bydło, szkoda, przysięga, wina, zobowiązanie, przysięga, zapłata, wynagrodzenie]

[80 § 1] De eo. Si aliquis conqueritur super aliquem pro pecunia.

Si aliquis conqueritur super aliquem pro pecunia detasserata, pro eo sibi non habet respondere.

[80 § 2] De eo. Si aliquis etiam conqueritur super alium pro cibariis preparatis.

Si aliquis etiam conqueritur super alium pro cibariis preparatis, hic propius est optinere iuramento, quam ille ipsum evadere possit suo iuramento [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: pieniądze, skarga, żywność, przysięga, bliższość do dowodu, uwolnienie od skargi]

[81] De eo. Qui se extraxerit a descriptione et solutus iudicatus.

Qui se extraxerit a descriptione et solutus, iudicatus [/] fuerit, iudex tamen suam in eo optinet penam. Et si iudex fateri noluerit, ipse eum potest deponere per unum, qui eodem interfuit iudicio, quia nec captivus iudicio apparuit, nec proclamatus. Si autem

iudex in posteris obiurare voluerit, ipsum in nullo ulterius obiurare potest, quam ad suam penam, si super eo testes habuerit, quod se extra descriptionem obiuravit.

[hasła: kara, sąd, uwolnienie, sędzia, świadek, przysięga]

[82] De eo. Si servus deservitum suum precium super suum dominum obiurgaverit coram iudicio, pro eo dominus nullam iudici demeretur.

Si servus deservitum suum precium super suum dominum obiurgaverit coram iudicio, pro eo dominus nullam iudici demeretur penam et dominus servo hoc tenetur eodem die solvere.

[hasła: sługa, pan, wynagrodzenie, sąd, mulkta, zapłata]

[83] [k. 113v] De eo. Si vir conqueritur super alterum pro suo debito cum testibus coram iudicio hoc bene potest.

Si vir conqueritur super alterum pro suo debito cum testibus coram iudicio, hoc bene potest optinere cum viris fidedignis, qui in suo iure non possunt reprobari. Ita tamen, si dixerit se innocentem. Si autem reus hoc debitum se dixit persolvisse, extunc impedit sibi suum testimonium. Hoc bene probare potest cum viris fidedignis mettercius tacto sacramento.

[hasła: skarga, dług, świadek, niewinność, zapłata, przysięga, samotrzeć, współprzysiężnik]

[84] De eo. Si super virum conquestum fuerit et satisfacionem pecierit.

Si super virum conquestum fuerit et satisfacionem pecierit, [/] alter sibi eam denegare non potest, qui eam sibi faciat, si ipsum per sententiam ad hoc compulerit. Sin autem satisfacionem fecerit sibi, ad suum ius non nocet, nec iste plus lucratur cum satisfacione, qui eam petit, nisi quod nullus alter amicorum suorum ipsum a modo pro hac causa valeat impedire. Satisfacione facta nullus suam querelam meliorare potest.

[hasła: skarga, gwar, zabezpieczenie, wyrok, prawo, krewny]

[85] De eo. Omnis querela, que ad iudicium pro capitali crimine in facto manifesto.

Omnis querela, que ad iudicium pro capitali crimine in facto manifesto deducta fuerit, debet conqueri cum clamore [k. 114] propter factum manifestum, quot ostendi debet. Manifestum factum ibi est, ubi vir cum furtu aut preda captivus ad iudicium deductus fuerit cum clamore. Eciam factum manifestum est ibi, ubi aput unum gladius aut

cultellus aut alia defendicula in manu sua deprehensa fuerint, cum qua pacem violavit, aut si in fuga facti captus fuerit et captivus ad iudicium ductus fuerit cum clamore. Hunc actor metseptimus vincere debet circa ius pacis, si manifestum factum cum reo ad iudicium deductum fuerit.

[hasła: skarga, kara śmierci, sąd, gorący uczynek, kradzież, miecz, nóż, sztylet, samosiód, przysięga, współprzysiężnik, prawo, pokój, pozwany]

[86 § 1] De eo. In iudicio burgravii Meydeburgensis potest vir [/] pro debito bene querulari super actorem, aut oportet ab uno iudicio.

In iudicio burgravii Meydeburgensis potest vir pro debito bene querulari super actorem, {super actorem} aut oportet ab uno iudicio burgravii ad aliud iudicium suam sequi querelam, ita quod semper suo adversario denucciet [s].

[86 § 2] De eo. Sin autem super virum querimonia cum testimonio facta fuerit.

De eo. Sin autem super virum querimonia cum testimonio facta fuerit in eodem iudicio pro debito, et si dicit, quod persolverit, hoc probabit per homines fidedignos, quam ille ipsum vincere possit, quod facere potest [k. 114v] incontinenti, si vult, aut per sex ebdomadas in iudicio sculteti. Sin autem vir iuramentum unica manu prestare debet, quod [s] in eodem iudicio facere oportet [^a].

^a bliżej nieokreślony skrót, niewykluczone etc.

[hasła: burgrabia, Magdeburg, dług, powód, sąd, skarga, zapłata, świadek, termin, sołtys, przysięga]

[87 § 1] De eo. Iudex debet iudicium exercere, et de eo temptare cottidie in vero loco.

Iudex debet iudicium exercere, et de eo temptare cottidie in vero loco iudiciali, nisi sit, quod vir absque testibus voluerit querulari, hoc ubilibet potest iudicare sine mora. Iudex etiam iudicium coordinare debet, quando iudicare debet, et non actor nec reus.

[87 § 2] De eo. Recompensa et emenda et pena iudicis solvi debet.

De eo. Recompensa et emenda et [/] pena iudicis solvi debet ad diem, ut fuerit diffinita cum talibus denariis, prout tunc in eodem iudicio sunt transeuntes et dativi sive daturi. Recompensam autem et emendam actori et iudici penam [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: sędzia, sąd, świadek, skarga, zwłoka, zapłata, kara sądowa, mulkta, nawiązka, zapłata, wynagrodzenie, zwyczaj, powód]

[88] De eo. Si viro aliqua bona fuerint concessa in eo possidet ille qui hoc.

Si viro aliqua bona fuerint concessa, in eo possidet ille, qui hoc deduxerit in fiscacionem cum fiscacionibus tribus diebus et tribus noctibus. Insuper in eo debet comedere et bibere, similiter et dormire cum fiscacione. Deinde debet [k. 115] coram iudicio pronunciare diebus tribus vicibus semper ad duas ebdomadas et ad quartum iudicium iudex sibi pacem desuper formare debet, et sibi appropiare per sententiam scabinorum. Et tunc bene potest vendere cum scitu hominum proborum. Si autem aliquid ultra suum debitum et de hoc superfuerit, hoc illi debet reddere, cuius fuit hereditas. Sed si defecerit, extunc agat ulterius.

[hasła: konfiskata, dobra, posiadanie, sąd, krewny, termin, sędzia, pokój, wyrok, ławnik, sprzedaż, dług, dziedzictwo, własność]

[89] De eo. Si vir alloquitur aliqua bona, pannos aut quicquid suarum.

Si vir alloquitur aliqua bona, [/] pannos aut quicquid suarum rerum fuerit, quod sibi subtractum aut raptum fuerit, ad hoc se unica manu trahere debet et iurare tacto sacramento, quod tunc suum fuit et nunc suum sit, cum sibi subtractum seu raptum fuerat. Si autem equus fuerit, quem vir alloquitur, quod sibi subtractus, aut eo spoliatus sit, et ad hoc se trahere debet, cum suo dextero pede calcare debet equo super suum pedem anteriorem, et sinistra manu equum per dextram aurem capere, et petere debet reliquias et prolocutorem. [k. 115v] Et iurabit super caput equo tacto sacramento, quem equum trahat ad verum tutorem, tunc suus fuerit et nu[n]c suus sit, cum sibi subtractus aut eo depredatus fuerit. Extunc ille se trahere debet ad suum tutorem et iurare debet tacto sacramento, quod equum trahat ad verum tutorem, ad quem ille ipsum iure sequi debet, non autem ultra Mare Aquilonis. Si autem dixit, quod equum emerit in foro libero et venditorem habere non possit, extunc equum [/] amittet et argentum suum, quod pro eo dedit, et non perdet pro eo aliquam penam.

[hasła: skarga, przysięga, konfiskata, koń, kradzież, sprzedawca, srebro, kara]

[90] De eo. Si vir conqueritur super virum pro pecunia post mortem mortua manu, et ipsum de hoc, ut iuris est.

Si vir conqueritur super virum pro pecunia post mortuam manum, et ipsum de hoc, ut iuris est, voluerit informare, hoc facere potest unica manu tacto sacramento, et hoc si ille sibi voluerit consentire. Si autem ille dixerit, super quem querimonia [k. 116] fuerit prolata, de debito esse ignotantem aut quod ille persolverit, ex parte cuius fuerit inculpatus, hoc oportet iurare metseptimus tacto sacramento. Si autem dixerit, quod solus illi debitum hoc persolvisset, hoc iurare debet mettercius tacto sacramento cum hominibus fidedignis.

[hasła: skarga, dług, prawo, przysięga, zapłata, zobowiązanie, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik]

[91] De eo. Si vir cum scitu contra alium ad iustitiam se exhibuerit, et alter noluerit aut sprev[er]it, et vulneret.

Si vir cum scitu contra alium ad iustitiam se exhibuerit, et alter noluerit aut spreverit, et vulneret alium non querulando absque [/] iure, et ille vulneratus veniet ad defensionem et vulneret illum mutuo, et hic, qui primo vulneraverit suum adversarium, prius ad iudicium veniet et conqueratur, et alter, in quo pax sit violata, etiam postea veniat circa lucem diei et dicat, quod initium illius fuerit et non suum. Si hoc, ut iuris est, metseptimus protestabitur cum probis hominibus, qui viderunt et audierunt, vel qui presentes fuerunt, acquisivit primam querelam. Vir potest filium unica [k. 116v] manu eximere, qui est in pane suo non uxoratus, tacto sacramento, sic quod filius suus reus non sit. Si autem pater et filius ambo pro uno facto fuerint impulsati, extunc patrem oportet se primo de facto iuridice expurgare [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: sprawiedliwość, zranienie wzajemne, skarga, obrona, sąd, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik, syn, zastępstwo]

[92] De eo. Si femina fuerit deprehensa in facto manifesto in homicidio aut vulneribus duellaribus.

[^a] Si femina fuerit deprehensa in facto manifesto in homicidio aut vulneribus duellaribus seu duello dignis, hanc vir propius est vincere metseptimus cum hominibus fidedignis, [/] quam innocens fieri possit. Extunc iudicium ipsam pati oportet. Si autem vir querulatur pro homicidio super feminam aut vulneribus, quod eodem die factum sit ac visum, et si femina caucionem fideiussorie fecerit supra ius, de quo femina propius est evadere metseptimam [/s] cum hominibus fidedignis, quam aliquis eam vincere possit. Si autem mulier inculpatur pro querimoniis pernoctatis, eo propius est evadere femina unica manu tacto sacramento, quam eam aliquis vincere possit, aut aliquid in posterum contrarium [k. 106] pati^b.

^a na marginesie rysunek dłoni; ^b wskutek przemieszczenia jednej karty zaburzenie kolejności artykułów

[hasła: kobieta, zabójstwo, zranienie, gorący uczynek, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik, niewinność, skarga, uwolnienie od skargi, zwłoka]

[93] De eo. Si vir duplices pueros habuerit et primos ante ea eradicaverit excipiendo.

Si vir duplices pueros habuerit et primos ante ea eradicaverit excipiendo, et si postea aliquid dederit aliis pueris in suis bonis, et moriatur idem vir, hoc secundi pueri ante

tollunt. Extunc quicquid superfluum fuerit, hoc equaliter inter se dividunt, cum omnes equales sibi fuerint in natura [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: dzieci, wydzielenie, darowizna, dobra, równy stanem, podział]

[94] De eo. Si vir scabinum in scampno indecenter in iudicio banito.

Si vir scabinum in scampno indecenter in iudicio banito increpaverit, si hoc [/] probaverit per suos consodales, qui audierunt, illum oportet emendam dare scabino et iudici suam penam. Scabini si non fuerint in una sententia unanimes, vel eam ignorantes, extunc eandem ad secundam et terciam proximum iudicium valeant dilatare, et tunc eam inferre debent, vel eam mittere ferre illuc quo competit si nequeant invenire et non diucius prolongare [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: ławnik, sąd wyłożony, zniewaga, sędzia, kara sądowa, mulkta, nawiązka]

[95] De eo. Si super virum querimonia facta fuerit pro homicidio.

Si super virum querimonia facta fuerit pro homicidio [k. 106v] aut pro vulneribus, et ipse accomodaverit circa suam hereditatem ad comparendum, et si non comparet^a, et profugus factus fuerit, tunc debet vocari cum clamore, ut iuris est. Et si non compareat iudicio eodem die, tunc debet describi et recompensa in sua hereditate iudicatur, et iudici sua pena. Et etiam nullus alcuis cogi potest cautionem facere fideiussoriam, quam se sua extendit recompensa, nisi sit pro debito, quod maius sit.

^a nadpisany skrót, którego rozwinięcie powoduje nietrafnie liczbę mnogą

[hasła: skarga, zabójstwo, zranienie, ucieczka, prawo, sąd, zapłata, wynagrodzenie, dziedzictwo, spadek, kara sądowa, mulkta, poręczenie, zabezpieczenie, dług]

[96] De eo. Si casu contencio oritur clara die.

Si casu contencio oritur clara die, [/] si probus vir pro eo accusaretur, qui ibi visus non fuerit, de quo propius est evadere metseptimus cum hominibus fidedignis, qui presentes fuerunt, quam in eo duellum acquirere possit. Si autem super virum ydoneum circa noctis tempestatem querimonia facta fuerit pro homicidio aut vulneribus duello dignis, que tempore noctis facta sunt, de quo propius evadet metseptimus cum hominibus bonitate probatis, circa quos tunc fuit, cum hoc factum perpetratum erat, ita quod sit de facto innocens [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: skarga, bliższosc do dowodu, samosíódm, przysięga, współprzysiężnik, pojedynek sądowy, zabójstwo, zranienie, przestępstwo nocne, uwolnienie od skargi, niewinność]

[97] [k. 117] De eo. Quem vir pro prolocutore rogaverit.

Quem vir pro prolocutore rogaverit, hunc verbum suum loqui oportet iure, nisi se excusaverit cum pena [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: pełnomocnik, prawo, kara]

[98] De eo. Et quando moritur vir, tunc uxori oves presentari debent.

Et quando moritur vir, tunc uxori oves presentari debent ad suppellectilia, ubicumque ierint. Anete, colcidre, vela, tecture curruum, olle picte eciam ad suppellectile pertinent [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: gerada, mąż, wdowa]

[99] De eo. Nemo potest nec pro homicidio aut vulneribus, seu pro aliquo debito.

[/] Nemo potest nec pro homicidio aut vulneribus, seu pro aliquo debito suum iuramentum probare incolatum.

[hasła: zabójstwo, zranienie, poddany]

[100] C. De eo. Si consules iuramentum unius viri recipient.

Consules si iuramentum unius viri recipiunt, quod iuste secundum civitatis statuta et consuetudinem exactionem dedisset, et tunc post mortem illius iurantis plura bona sub ipsius possessione fuerint inventa, quam peraccionata fuissent, illa bona consules non habent recipere, sed ipsius defuncti heredes [k. 118] nisi aliquis heredum eadem denegata bona coram iudicio vel sedenti consilio recipere abrenucciasset, et tunc ipsa bona consulibus pro utilitate civitatis permanerent quemadmodum arbitratur.

[hasła: podatek, rajca, przysięga, statuty, zwyczaj, spadek]

[101] De eo. Ubi iuramentum promiserit coram iudicio pro enormibus verbis aut depilacione.

[^a] Ubi vir iuramentum promiserit coram iudicio pro enormibus verbis aut depilacione, vel verberibus, vel sanguinis effusione, de quo solutus dimitti non potest, nisi voluntas iudicis fuerit aut consensus. Actor eciam si reum pro iuramentis premissis [/] causa Dei vel petitionis hominum proborum mittere solutum voluerit, extunc iudici competit et ad hoc dare suam voluntatem. Et si suum consensum noluerit adhibere, tunc actorem iuramenta recipere oportebit, vel iudici demeretur in pena octo solidorum, et non plus pro causis singulis specialiter et quibus suis.

^a *dłoń na marginesie*

[hasła: przysięga, sąd, zniewaga, wola, zgoda, zranienie, powód, pozwany, sędzia, przysięga, mulkta]

[102 § 1] De eo. Quando pupilli suum verum tutorem habere non poterint.

Quando pupilli suum verum tutorem habere non poterint, quousque nullus ipsos ad aliquam iudicalem responsivam deducere potest, nisi prius [k. 119] ad annos pubertatis pervenerint [^a].

^a *bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.*

[102 § 2] De eo. Si vir super alterum conqueritur, quod sibi aliquid abedificaverit [/s] de suis bonis.

Si vir super alterum conqueritur quod sibi aliquid abedificaverit [/s] de suis bonis aut hereditate, hoc ille possibilis optinet, qui habet in possessione unica manu, nisi ipsum cum testimonio allocutus fuerit. Extunc possessor cum testibus servat, si voluerit [^a].

^a *bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.*

[hasła: pupil, opiekun, lata sprawne, skarga, dobra, dziedzictwo, spadek, posiadanie, świadek]

[103] De eo. Quousque cives Meydeburgenses veram accionem aut responsivam tenuerint.

Quousque cives Meydeburgenses veram accionem aut responsivam tenuerint [/] et se coram suo domino episcopo aut burgravio aut sculteto ad iusticiam se [/s] exhibuerint circa civitatis ius, tunc nemo eos extra civitatem in alio iure occupare, seu contra eos agere potest in iudicio alieno [^a].

^a *bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.*

[hasła: pupil, opiekun, lata sprawne, skarga, dobra, dziedzictwo, spadek, posiadanie, świadek]

[104] De eo. Nullus alterum impedire debet coram iudicio, post iudicium bannitum fuerit.

Nullus alterum impedire debet coram iudicio, postquam in iudicium bannitum fuerit cum iniuria, talibus impedimentis, que ipsum impedire possit in sua querela, sicut clamore aut turpiloquiis, aut ceteris insolenciis. Si hoc [k. 119v] contra iusticiam fecerit, et si paciens ipsum protestari poterit cum iudice et duobus scabinis, extunc acquirit suam pecuniam et iudex acquirit suam penam. Si contingerit in iudicio castellani, tunc tria talenta demeretur, et in iudicio sculteti octo solidi. Et ubi homo suam emendam acquirit, ibi iudex suam penam acquisivit.

[hasła: sąd wyłożony, skarga, przeszkoda, sprawiedliwość, sędzia, ławnik, nawiązka, kara sądowa, mulkta, kasztelan]

[105 § 1] De eo. Nunc attendatis super eo, si advocatus aliquem impedierit in sua querela et sibi iusticiam non fecerit.

Nunc attendatis super eo, si advocatus aliquem impedierit in sua pena querela et sibi iusticiam [/] non fecerit, et hoc sibi iniuste recusat. Si pro eo coram castellano aut avvocato impulsatus fuerit cum testibus, extunc ipsum cum testibus evadere oportet [^a].

[105 § 2] De eo. Cum qualicumque testimonio super iudicem querulatum fuerit.

De eo. Cum qualicumque testimonio super iudicem querulatum fuerit, tali ipsum iudicem testimonio evadere oportebit, sive sint scabini aut alii stantes iudicio. Sin autem hoc coram iudicio bannito actum fuerit, tunc melius vinci potest testibus iure, quam [k. 120] ipse cum testibus evadere possit. Si autem vir cedere voluerit a testimonio et ipsum inculpate pro suo scitu, de quo unica manu evadere possit.

[105 § 3] De eo. Quando querimonia coram avvocato super ipsum facta fuerit pro hac causa, pro eo respondere tenetur sine mora, ita quod ibi sit iudicium bannitum, quia ipsum oportet ibi esse presentem, nisi legale impedimentum ipsum occupaverit. Quod impedimentum statim probare oportet. Si hoc non ostenderit^b [/] et non nominaverit, et hoc per iusticiam facere denegaverit se excusare de sua iniuria, quam exercuit, et se ad iusticiam exhibere debet], extunc condempnatur ab avvocato in decem talentis idem advocatus et illi suum debitum, de quo negavit, facere iusticiam, et medio quo ille non solvit solus, aut se iure excusaverit iudicio proximo, tunc nullus iudex esse potest, nisi se ex hac culpa eximerit, secundum ut est promissum [^a].

[105 § 4] De eo. Sin autem pro facto criminali pro quo iudicium facere recusavit.

De eo. Sin autem pro facto criminali, pro quo iudicium facere recusavit, sicut pro homicidio, [k. 120v] aut vulneribus, aut furtu, aut spolio, aut ecclesie violent[i]a, aut incendia, aut hiis similia [s], que crimina capitalia tanguntur, idem iudicium super eundem ire debet, quod super illum ire debuerat, pro eo nec recompensa, nec aliquid facere potest, si in hiis vincitur, ut iuris est [^a].

[105 § 5] De eo. Sin autem unus vir pro debito in captivitatem publicam deductus fuerit.

De eo. Sin autem unus vir pro debito in captivitatem publicam presentatus fuerit ad tenendum iure, si ipsum amiserit aut si evaserit absque sua culpa aut negligencia pro crimine, [/] quod transit ad collum, pro eo solvet integram recompensam. Sin autem pro manu, tunc |t^c| mediam solvit recompensam, et hoc ipsum iuramento probare oportet tacto sacramento, si sibi parcere noluerit, quod ipsum absque omni sua culpa amiserit. Integra recompensa facit decem et octo talenta, media recompensa facit novem talenta.

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.; ^b poniżej dopisane di; ^c skreślone ręką autora podstawy

[hasła: sołtys, skarga, sprawiedliwość, przestępstwo sądowe, uwolnienie od skargi, ławnik, sędzia, odpowiedzialność, przeszkoda, świadek, wójt, skazanie, dług, wina, przestępstwo, kradzież, zranienie, zabójstwo, podpalenie, kara śmierci, zapłata, wynagrodzenie, przysięga, kościół]

[106] De eo. Nunc attendatis de advocato si non iuste iudicaverit.

Nunc attendatis de advocato, si non iuste iudicavit, cum sibi querulatur, et hoc propter amorem [k. 121] aut munera, aut quod ob aliquam causam dimittit, vel si solus noxam fecerit iniustam, quod de iure facere non debuit, postquam ad iudicem ellectus sit ius confortare et iniuriam suffocare seu debilitare. Si querela super ipsum in suo iudicio facta fuerit, tunc scultetus iudex esse debet advocati seu super burgravium et per hoc cogitur cum sentenciis, quod ante ipsum oportet respondere, ut inposterum patebit. Petat advocatum seu burgravium surgere per sentenciam, quod super ipsum habeat querulare et sentencialiter petat, ut alium ponat [/] iudicem loco suo, hoc ipsum facere oportet. Et tunc locet scultetum, qui sibi debet iudicare simili modo, scultetus iudicet burgravium. Idcirco advocatus bannitum iudicium absque sculteto habere non potest, quia coram eo se ad ius debet exhibere, si super ipsum aliquis querulatur. Si hoc contra iusticiam anno et die recusaverit^a, extunc dominus terre iudicium vacat, quod ab eo habuit, et regi bannum, si persecutus fuerit cum veris sentenciis [^b].

^a przerobione z rescusaverit; ^b bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: wójt, skarga, wyrok niesprawiedliwy, sołtys, sędzia, odpowiedzialność, sąd wyłożony, rok i dzień, termin, sąd królewski]

[107] De eo. Insidias et stupra et domorum irruenciam burgravius iudicat.

Insidias et stupra et domorum irruenciam burgravius iudicat [k. 121v] et nullus alter nec eciam scultetus. Si domorum irruencia probabiliter potest ostendi cum vulneribus et edificio vulnerato, si super hoc iudicem et homines, qui clamorem audierunt, in testimonium poterit habere, extunc ille sibi propius cum duello debet respondere, quam suo possit evadere iuramento [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: zasadzka, gwałt, napad na dom, burgrabia, rana, sędzia, odpowiedzialność, pojedynek sądowy, przysięga]

[108] De eo. Si quis alteri fecerit domorum irruenciam die ac nocte.

Si quis alteri fecerit domorum irruencia[m] die ac nocte, et si ipse illum detinuit in facto manifesto, et ipsum captivum cum clamore ad iudicium perduxerit, [/] si super hoc clamatores habere poterit metseptimus suorum vicinorum, et si factum ostendi potest, ut iuris sit, illi ad collum transit. Si autem factum manifestum ostendi non potest, extunc iste propius est evadere metseptimus, quam eum vinci possit.

[hasła: napad na dom, przestępstwo nocne, przestępstwo za dnia, skarga, sąd, samosiódni, przysięga, współprzysiężnik, krewny, kara śmierci, prawo, gorący uczynek]

[109] De eo. Et si vir suam querelam tenere promiserit, et si tempore medio concordia facta fuerit.

Et si vir suam querelam tenere promiserit, et si tempore medio concordia facta fuerit, extunc pro eo non {non} plus amittit, nisi iudici dat suam penam [^a].

^a bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: skarga, ugoda, kara sądowa, mulkta, sędzia]

[110] De eo. Si vir querulatur super alterum, quod pro suo patre teneatur.

[k. 122] Si vir querulatur super alterum, quod pro suo patre teneatur, ipse debet super eo, ut iuris est, informari. Si autem voluerit iurare, quod pater suus hoc debitum persolvisset, hoc ipsum oportet facere metseptimus post mortuam manum. Sin autem dixerit, quod hoc debitum solus persolverit, hoc mettercius iurabit heres. Si debito sui patris recognoscit, hoc solvere debet, in quantum recepta hereditas se extendit. Et si solvere noluerit vel heredes hoc consentire recusant, tunc sibi [/] hereditas sua vel proprium potest iudicio possideri pro isto debito et acquiri, aliter illi non potest confringi suam hereditatem et proprium ad vendendum.

[hasła: skarga, dług, ojciec, prawo, zapłata, samosiódm, przysięga, współprzysiężnik, samotrzeć]

[111] De eo. Si aliquis habuerit equum vel canem aut aliud pecus quodcumque sit.

Si aliquis habuerit equum vel canem aut aliud pecus quodcumque sit, quod loquela careat, et noxam sive dampnum fecerit, sin autem dicit suum non esse dampno perpetrato, sibi in suo iure non nocebit.

[hasła: koń, bydło, szkoda, prawo]

[112] De eo. Si aliquis spoliaverit cives suos, qui proprium aut feodum.

Si aliquis spoliaverit cives suos, qui proprium aut feodum [k. 122v] aut hereditatem intra municipale habeat et si hoc non habita querela faciat ante dominum terre vel ante suum iudicem, illi sua edificia adiudicari debent domino super suam curiam et exsecari^a, et illa edificia erunt communia et omnibus hominibus publicantur. Sin autem iudicialiter edificia fuerint abiudicata, ita quod ibi puella aut femina fuerit stuprata intra illud edificium et debet resecari^b et abinde nullas deducere.

^a przerobione z exesecari; ^b w rkps. reserari

[hasła: własność, lenno, dziedzictwo, mieszczanin, sędzia, budynek, konfiskata, kobieta, dziewczyna, gwałt]

[113] <Et Iudeis iuramentum ^a> De eo. Hoc est illud iudicium et illud iuramentum, per quod Iudeus iurare seu Christianum^a evadere debet.

Hoc est illud iudicium et illud iuramentum, [/] cum quo aut per quot Iudeus iurare sive evadere debet Christianum^b, quod scriptum est in iure imperatorum. Ipse debet verti contra solem seorsum et stare nudipes super unam sedem, clamide indutus et pilleum Iudaicum habere debet super caput. Et si lapsus ter fuerit, totidem unum fertonem amittit. Et si quarto cadet, extunc manet reus in causa, tunc dicit ille, qui sibi predicit iuramentum: “Ego te moneo, N, Iudee, per has tres litteras et per hanc legem, quam Dominus dedit Moysi in tabula lapidea in monte Synai, quod iste liber aut hoc [k. 123] rodale verum sit et iustum, quod super quem tu, .N., tali nomine pro tali causa sive culpa pro qua te huc ad responsionem iure deduxerit.” Et tunc debet sic iurare.

^a na górnym marginesie; ^b w rkps. xanum

[hasła: przysięga, Żyd, Chrześcijanin, prawo cesarskie, Mojżesz, Synaj]

[114] De eo. Dicit, quot tu in hac causa reus non sis, qua te idem Christianus^a inculpat, quod te Deus adiuvet.

Dicit, quot tu in hac causa reus non sis, qua te hic idem Christianusa inculpat, quod te Deus adiuvet. Idem Deus, qui fecit celum et terram, aerem et rorem, montes, valles, frondes et gramina, et flores. Et si reus sis, quod terra te absorbeat, que Dathan et Abÿron absorbit, et si reus sis, quod te venenum gutta [/] et lepra invadat, que precibus Elizei Naaman Sÿrum dimisit et Iezi invasit. Et si reus <sis b>, quod te ignis comburret celestis et caducus morbus te invadat, et sanguinis fluxus. Et quod <tibi b> accidet <at b>, ut uxori Loth, que transmutata fuit in statuam salis, dum Sodoma periit et Gomorra. Et si reus sis, quod ad synum Abrahe non pervenies [/s], et eciam ad resurrectionem nunquam pervenies, ubi Christiani^c et Iudei et gentiles ante Creatorem omium rerum resurgent. Et si reus sis, quod te lex deleat, quam Deus dedit Moÿsi in monte Synaÿ, quam Deus solus scripsit [k. 123v] digitto suo supra tabulam lapideam, et eciam te confundat omnis scriptura, que scripta est in quinque tabulis seu in Quinque Libris Moÿsi. Et tuum iuramentum non iustum nec mundum sit seu fuerit, quot te deleat Adonaÿ et sua deitatis potencia. Nunc omnes dicite: Amen.

^a w rkps. xanus; ^b dopisane na marginesie, niewyklucone, że ręką autora podstawy; ^c w rkps. Xpiani

[hasła: przysięga, Żyd, Chrześcijanin, powód, Sodoma, Gomora, Lot, Mojżesz, Synaj, Datan, Abiram, Elizeusz, Naaman, Jozue]

[115] De eo. Nunc placeat audire et intelligere, quomodo presens scriptum informat ex relazione veridica. Primo de Imperio et quomodo terre Saxonie ius suum ab inicio fuerit constitutum et confirmatum in suo iure.

Nunc^a placeat audire et intelligere, quomodo presens scriptum informat ex relazione veridica. Primo de [/] Imperio et quomodo terre Saxonie ius suum ab inicio fuerit constitutum et confirmatum in suo iure, sicut ab antiquo tempore Babilonia tenebat. Ibi stetit Imperium et regnabat potencialiter per omnia regna, quia Nemroth gentilis rex primo Babiloniam edificavit et circumcinxit civitatem nimia amplitudine, et edificaverit in ea, innumerabiles ac altas municiones, unde huc usque in presens ius municipale nominatur. Et ibi erat manens idem rex Nemroth ac duces multi et ceteri viri famosi, qui vero nunc mercatores [k. 124] vocantur, et omnes utebantur uno iure, quod municipale ius appellabatur, ut bene in libro presenti patebit. Unde nomen sorciebatur absque cuiuslibet transmutacione.

^a ozdobny inicjał N wysokości 5 wersów, rysunek plecionkowy rozciągający się lewym marginesem do pierwszego wersu strony

[hasła: cesarz, cesarstwo, Saksonia, Babilon, Nemrot, prawo miejskie, kupiec]

[116 § 1] De eo. Nunc dicetur, quamdiu stetit Imperium potencialiter absque permutacione usque ad Greciam.

Nunc dicetur quamdiu stetit Imperium potencialiter absque permutacione usque ad Greciam a tempore Darii Secundi, aut ultimi, quem rex Allexander maximis ac sediciosus devicit bellis. Tunc transmutatum fuit imperium a Babilonia et stetit in Constantinopoli usque ad illud tempus, [/] quo se Roma de Imperio intromisit, et potenter obtinuit usque ad presens tempus ex parte beati Petri, qui caput est Cristianitatis^a. Cum Imperium Romam versum fuisset, ibi stetit, ut patet in premissis. Tunc Christiani^b absque iure fuerint, idcirco quivis pro sua in terris faciebat voluntatem, aut quid facere poterat et perficere, et hoc absque querela permansit et per iudicium inultum, quia nullum ius fuit, ubi quis iusticiam consequi posset, et usque ad illud tempus perseverabat, quo se Roma de imperio intromisit. Et ~~ip~~ ipsi subvenerunt [k. 124v] et iusticiam consecuti fuerunt, et ibi exhibuerunt manus, unde pacem manu optinuimus usque ad presens. Tunc Romani convenerunt et decreverunt deliberando, quomodo sibi regna subiugare possent. Et omnes unanimi consensu et pari consilio concordaverunt, quod edificarent castra in terris, unde sibi terras possent subiugare. Et cum hoc fecissent, tunc arbitrati sunt, sibi quomodo castra confortarent, ut ipsis essent in iuvamen. Et illos acceperunt, qui nomen militare habuerunt, et eos supra castra locaverunt cum tali iure, ut hucusque [/] castrense ius tenet in castrensi feodo. Extunc deliberaverunt, qualia iura terris statuerent et statuunt tale ius in terris, quale adhuc terra Saxonie protestatur, per Constantinum et Karolum Imperatores.

[116 § 2] Nunc audire et intelligere potestis, quod principibus et baronibus, et hiis omnibus, qui digne nomen militare consorciuntur, quomodo ipsi cum Romanis sunt arbitrati, quod scire vellent, quo iure Imperium deberet permanere. Et statuerint [k. 125] regi ius cum consilio, quod ipse sedem regiam Rome regere deberet ex parte beati Petri cum gladio seculari, unde adhuc Romanus advocatus appellatur. Idcirco vitam suam non potest demereri, nec in suo honore debilitari, nisi tribus de causis, que patebunt in sequentibus. Quarum prima est illa, si sedem Romanam destruere vellet. Secunda est, si contra fidem faceret Katholicam vellet facere. Tercia est, si sine causa legali vellet suam dimittere legitimam uxorem. Quorum trium, de uno si, quod [/] absit, fuerit convictus, extunc debet iudicari, nam decolari debeat cum aurea [s] delabro, ideo quod secularem gladium habeat iudicandi super hos omnes, qui noxam et iusticiam fecerunt, aut qui caput demerentur. Et insuper omnibus comisit, qui iudicis nomine censentur, protegere viduas et pupillos, et domos Dei, et omnes iniurias humiliare et iusticias confortare. Insuper iudicium comisit omnibus iudicibus temporalibus, sive secularibus, cum eo iudicare super omnes hos, [k. 125v] qui in maleficiis deprehensi fuerunt in facto manifesto, ad iudicium capti seu deducti et convicti fuerint, ut ius dictaverit. Ibi omnes iudices sibi iudicare debent, vel preco ipsorum loco ipsis. Eodem modo ut iudices habent temporalem gladium a rege. Eodem modo sacerdotes spirituales gladium habent ab Apostolico.

[116 § 3] De eo. Nunc intendo vobis revelare, quis regem aut cesarem iudicare debeat.

Nunc intendo vobis revelare, quis regem aut cesarem iudicare debeat, si ex his tribus premissis in uno fuerit [/] convictus. Hoc facere debet Sacri Imperii Renensis pallatinus, qui imperatori aut Imperio ex arbitrio positus fuerat. Tali modo, ut palatinus imperatorem debet iudicare, eodem modo iudicet burgravius marchionem pro suo excessu, et scultetus burgravium [^d].

^a w rkps. Xpianitatis; ^b w rkps. Xani; ^c skreślone przez autora podstawy; ^d bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: Grecja, Dariusz II, Konstantynopol, Aleksander Wielki, cesarstwo, św. Piotr, Cesarstwo Rzymskie, chrześcijaństwo, Chrześcijanin, sąd, Rzym, rzymianin, zamek, zgoda, rada, prawo, Saksonia, Konstantyn Wielki, Karol Wielki, książę, baron, miecz, katolik, wdowa, sprawiedliwość, gorący uczynek, palatyn reński, marchia, burgrabia, sołtys, cesarz, lenno]

[117] De eo. Extunc mercatores dicebant ad imperatorem, quod libenter scire vellent, in quo permanere possent.

Extunc mercatores dicebant ad imperatorem, quod libenter scire vellent, in quo permanere possent. Tunc indicavit ipsis imperator cum consilio Roma[k. 126]norum ad aquas navipotentes, quod edificarent sibi civitates firmas cum muris et turribus. Tunc plus dicebant imperatori, quod libenter scire vellent, quo iure stare deberent. Extunc imperator dedit ipsis tale ius, quale cottidie in sua curia solebat habere. Et hoc confirmavit eis cum consilio Romanorum et cum veridicis singnis. Et suam manum exhibuit, quam apprehendit quidam mercator, et dexteram cirotecam sibi de manu sibi deposuit, super quo pax beati Petri ipsis firmata fuit. [/] Quod hucusque manet in exemplum, ubi nove civitates edificantur aut fora, quod ibi crux ponitur super forum. In eo probatur et apparet, quod cum voluntate regis est factum. Sic ex quo municipale ius ab antiquo usque huc permansit et ab ipso confirmatum, et nomen obtinuit usque in diem presentem.

[hasła: kupiec, cesarz, rzymianin, św. Piotr, miasto, rynek, krzyż, wola, król]

[118] De eo. Nunc attendatis de civitate Meydeburgis.

Nunc attendatis de civitate Meÿdeburgis. Cum primo Meÿdeburg locata fuerit seu fundata [k. 126v] imperatoris Ottonis Magni consilio, et fuit stabilita in suo iure, sicut nunc tenet in suo iure municipali secundum consuetudinem antiquorum, et Hallis civitas in ea est fundata, idcirco utraque uno utitur iure. Eapropter omnes de Polonia, de Bohemia, qui sub iure Theutunico sunt locati et de marchia et de Meÿssenensi provincia, et de marchia Luziciensis, hii omnes ius suum in Hallis recipere debent, et de civitatibus, que in hiis districtibus locate sunt. Et si sententiam ingnoraverint aut defectum in ea habuerint in una [/] sententia, hanc oportet querere in Meydeburg. Idcirco, quia omne municipale ius protegit, quod iure terrestri fieri non potest, qui cum sententia reprobata de marchia ad comitatum trahi possit, quia marchio

secundum suum arbitrium aut propriam gratiam iudicat, quod comes non facit, sed iudicat sub banno regio. Hoc non fit in omnibus civitatibus, ubi bannum regium est, quod vir demeretur tria talenta iudici feodato sub banno regio. Sin autem iudicatur sub banno regio, tunc sculteto demerentur octo solidi de iudicio [k. 127] cum sentenciis scabinorum. Idem fit burgravio. Scabini undecim esse debent, et scultetus duodecim esse debet, quia burgravio primam sententiam diffinire debet. Quia burgravius nullum bannitum iudicium absque sculteto potest habere, nec scultetus absque hiis undecim scabinis in vero loco iudiciali.

[hasła: miasto, Magdeburg, Otto Wielki, prawo niemieckie, zwyczaj, Halle, Polska, Czechy, Miśnia, Marchia Łużycka, wyrok, skarga, sąd królewski, sołtys, sędzia, ławnik, burgrabia, sąd wyłożony]

[119] De eo. Nunc attendatis de Hallis, ubi ius suum querere debent, si ipsum ignorant.

Nunc attendatis de Hallis, ubi ius suum querere debent, si ipsum ignorant, aut si ipsis sententia reprobata fuerit reprobata. Hanc in Meydeburg querere debent et Meydeburgenses ipsis dare debent ante quatuor scampna et scabinis ipsorum ius dari debet, quia in posterum ipsos oportet esse testes, si necesse fuerit, quod sententia rite ac rationabiliter sit data absque qualibet contradiccione. Et ibi nuncii presentes esse debent, ubi sententia diffinitur, ex utraque parte, ubi sententia fuit reprobata, qui audierunt et viderunt, quod utrique iusticia fiat. Et iudex ipsis in expensis debet procurare exeundo et redeundo. Si sententia sub banno regio reprobata fuerit, tunc debet reportari infra decem et octo ebdomadas. Sin autem sub comitibus [k. 127v] vel sub comitis banno reprobata fuerit, tunc reportari debet infra duas ebdomadas, quia scultetus habet bannum a comite et sculteciam a domino terre. Idem quod vero habet burgravius bannum a rege, et iudicium a domino terre ^a].

^a nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: Halle, wyrok, Magdeburg, odwołanie, apelacja, ławnik, świadek, sprzeciw, sędzia, sąd królewski, termin, sołtys, burgrabia, prawo]

[120] De eo. Nunc attendendum est, si in Meydeburg reprobaretur sententia, quo aut ubi eam querere aut invenire deberent.

Nunc attendendum est, si in Meydeburg reprobaretur sententia, quo aut ubi eam querere aut invenire deberent. Ipsi se debent trahere in Schartaniam, ultra Elbe, et ibi accipiunt quatuor seniores viros, quos poterint invenire. [I] Ibi hoc idcirco, quia diucius stetit, quam Meydeburg, et Cesar Otto a tempore diuturno ex eo constituit ducatum, et omnes uno et eodem iure sunt constricti. Tunc trahunt cum eisdem quatuor senioribus, quos de Schartania afferebant et redeunt Meydeburg ante pallaciam ad curiam, que inperatoris Ruffi Octonis fuerat, qui palaciam ipsis formaverat, et in fine summi templi, ut in premissis patet et in sequentibus patebit, quia continue pro una sententia reprobata ad Imperium [k. 128] se trahere non potuerunt.

[hasła: Magdeburg, apelacja, odwołanie, Łaba, Schartau, starszy, cesarz, Otto, Otto Rudy, wyrok]

[121 § 1] De eo. Nunc attendatis de pallacia, per quem modum ipse pallaciam fuerit.

Nunc attendatis de pallacia, per quem modum ipse pallaciam fecerit. Vocavit eosdem seniores de Schartania, et quatuor canonicos, qui habuerint prelaturas in summo: primus prepositus, secundus decanus, tercius episcopi vicarius, quartus cancelarius. Insuper recepit quatuor barones, ecclesie maioris feodalis et Meydeburgis. Unus fuit marschalcus, secundus dapifer, tercius pincerna, quartus camerarius. Insuper [l] recepit undecim scabinos de civitate et scultetum duodecimum. Insuper recepit tres duces laicos, qui primi sunt in eleccione imperiali, et quartus, quem accepit supremus, fuit advocatus ecclesie maioris in Meydeburg, hoc est burgravius. Tunc imperator accepit eosdem viginti et octo viros prenotatos et super sedes ipsos locavit pallacie, et dedit eis potestatem ex parte sui, quecumque sententia in Mayeideburg [s] diffiniri non posset, aut reprobaretur, ibi deberet recipi, hoc rite ac rationabiliter pro iure [k. 128v] municipali teneri deberet.

[121 § 2] De eo. Et cum sententia ante pallaciam data fuerit, tunc debet dari in signum hii xxviii viris.

Et cum sententia ante palaciam data fuerit, tunc debet dari in signum hiis viginti octo viris, cuilibet unum solidum aureorum, et quivis solidus debet valere duodecim solidos talis pecunie aut talium denariorum, cum quibus ibidem talis consuetudo fuerit forisare. Tunc hiis quatuor dantur quatuor marce auree, et quivis marca aurea debet duodecem marcas argenteas valere. Hoc datur hiis viginti octo. Hoc illi dare [l] tenentur, quibus sententia ad profectum vel ad utilitatem fuerit inventa vel diffinita. Sed iste, qui in sententia defecerit, solvere debet expensas. Si autem ille in sententia defecerit, qui eam reprobaverit, extunc solvere tenetur, quam ille, cui sententia data fuerit ad perfectum.

[hasła: palacja, cesarz, Schartau, kanonik, prepozyt, dziekan, zastępca biskupa, szafarz, prałatura, baron, Magdeburg, marszałek, stolnik, cześnik, podczasz, szambelan, ławnik, burgrabia, kościół, prawo miejskie, wyrok, odwołanie, apelacja]

[122] De eo. Nunc attendatur, quantum plus dare oportet, ipse dare tenetur illi scabino suam emendam, cuius sententiam reprobavit.

Nunc attendatur, quantum plus dare oportet. Ipse dare tenetur illi scabino suam emendam, cuius sententiam reprobavit, quam invenit, si iuste fuerit diffinita, et iudici suam penam. [k. 129] Sin autem ante consensum aliorum scabinorum fuerit reprobata sententia, tunc cuilibet scabino datur emenda et iudici tociens sua pena. Si autem ipsa in Hallis fuerit reprobata et in Meydeburg invenitur, et pariter ibidem reprobabitur,

extunc ambo dabunt emende et pene in Meydenburg et Hallis, hoc fecit Ruffus rex Otto taliter pro eo, quod municipale ius sisteret, sicut ab antiquo tempore hucusque stetit, et ibidem fecit ducatum trans Albiam.

[hasła: ławnik, zadośćuczynienie, wyrok, apelacja, odwołanie, kara sądowa, mulkta, zgoda, Otto Rudy]

[123] De eo. Utrum iurati et scabini scientes aliquem iuraturum coram ipsis false et iniuste.¹

Utrum iurati et scabini scientes [/] aliquem iuraturum coram ipsis false et iniuste, debeant talem iuramentum admittere in foro iudiciali, et quid facere debeant, dum talis ad iuramentum venerit, et dicit: “Domine, permittatis me circa ius meum diffinitum a nobis, quod iurare volo”. Respondeo. Si scabini ibi sunt, ut persone publice quevis reddere debent et non possunt eum revocare a suo proposito sive scandalo eum admittere possunt. Si autem private, tunc non possunt eum admittere nec debent [^a].

^a nieokreślony znak, niewykluczone etc.

¹ ortyl występujący także w rękopisie Biblioteki Narodowej sygn. BOZ 90

[hasła: ławnik, krzywoprzysięstwo, przysięga]

[124] De eo. Nunc dicere vobis volo de pallacia, quando illa debeat convenire.

Nunc dicere vobis volo de pallacia, [k. 120v] quando illa debeat convenire, et diffinire volo pro rebus istis, ut in precedentibus est predictum [^a].

^a nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: palacja]

[125] De eo. Scultetus de Meydeburg debet recipere literam civitatis cum sigillo ipsius pendente.

Scultetus de Meydeburg debet recipere literam civitatis cum sigillo ipsius pendente. Hanc literam debet mittere supremo advocato maioris ecclesie, hoc est burgravius in Meydeburg, ad quem suam propriam literam sigillatam debet recipere, eapropter quod ipse est advocatus. Et adhuc debet recipere literam epicopi cum suo sigillo, [/] et etiam adhuc debet recipere literam regis, et suum sigillum appendens, si ipsum habere possit in Theutonica. Has quinque literas debet recipere burgravius de Meydeburg. Et eas primo mittere debet duci Saxonie cum hiis, cum sententia taxaverunt, et cum scitu horum xxiiii virorum, qui prius sunt nominati. Post hoc mittere debet margravio |de bug ^a| de Brandenburgis. Tercio ipse mittere debet pallatino de Rejnensi. Hii tres

primi duces laici sunt in elleccione imperiali, cum novus rex eligitur Theutonica de terra [^a].

^a skreślone przez autora podstawy; ^b bliżej nieokreślony znak, niewykluczone etc.

[hasła: sołtys, Magdeburg, margrabia, palatyn reński, Brandenburg, dokument]